

СХВАЛЕНО:

педагогічною радою

протокол № ____

від _____

ЗАТВЕРДЖЕНО:

директор ТЗДО ЯС№5

_____ Валентина ЛЕСІВ

***Освітня програма
на 2023-2024 н. р.***

***Тернопільського закладу дошкільної
освіти (ясла-садок) № 5 «Фіалка»***

Зміст

Вступ.

Розділ 1. Нормативно-правові документи, за якою працюватиме заклад дошкільної освіти у 2023-2024 навчальному році.

Розділ 2. Проблема, завдання та пріоритетні напрями, над яким працюватиме ЗДО №5 у 2023-2024 н.р., шляхи реалізації завдань.

Розділ 3. Умови забезпечення якості дошкільної освіти в ЗДО №5

1. Кадрове забезпечення.
2. Середовище ЗДО.

Розділ 4. Комплектування закладу дошкільної освіти.

Розділ 5. Вікові особливості дітей, які можуть здобувати дошкільну освіту за нею, у тому числі орієнтовні показники розвитку дитини (психічного, фізичного тощо).

Розділ 6. Перелік освітніх напрямів.

Розділ 7. Показники компетентності вихованців за освітніми напрямами.

Розділ 8. Психологічний портрет ідеального першокласника.

1. Показники компетентності.

Розділ 9. Планування освітньої діяльності ЗДО № 5 у 2023-2024 навчальному році.

1. Види діяльності.
2. Форми організації освітнього процесу.
3. Навчальне навантаження.
4. Форма планування роботи з дітьми.
5. Планування роботи з батьками.
6. Рекомендації щодо взаємодії та педагогічного партнерства між закладом дошкільної освіти та батьками.

Розділ 10. Особливості організації освітнього процесу.

1. Гурткова робота.
2. Використання інноваційних методик та технологій.

Розділ 11. Моніторинг якості наданих освітніх послуг.

1. Основні політики забезпечення якості освітньої діяльності та якості освіти в ЗДО.
2. Основні процедури вивчення якості освітньої діяльності в ЗДО.
3. Очікувані результати щодо реалізації системи внутрішнього забезпечення якості освіти.

ВСТУП

Освітня програма закладу дошкільної освіти №5 «Фіалка» Тернопільської міської ради (далі ЗДО) розроблена на основі Базового компонента дошкільної освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2021 №33 «Про затвердження Базового компонента (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція, та освітньої програми для дітей від 2 до 6 років «Українське дошкілля». Вона окреслює підходи до планування й організації закладом освіти єдиного комплексу освітніх компонентів для досягнення вихованцями обов'язкових результатів навчання (набуття компетентностей), визначених Базовим компонентом дошкільної освіти.

Освітня програма визначає:

- загальний обсяг навантаження та очікувані результати навчання (набуті компетентності);
- перелік, зміст, тривалість і взаємозв'язок освітніх ліній, логічну послідовність їх реалізації;
- форми організації освітнього процесу;
- систему внутрішнього забезпечення якості освіти.

Освітня програма діяльності закладу дошкільної освіти зорієнтована на цінності та інтереси дитини, урахування вікових можливостей, збереження дитячої субкультури, взаємозв'язок усіх сторін її життя та створення умов для соціально-емоційного благополуччя й адаптації кожної дитини в соціумі дорослих та однолітків шляхом засвоєння культурно-комунікативних засобів спілкування.

Мета освітньої програми - реалізація комплексу розвивальних, виховних, навчальних функцій та змістових напрямів організації життєдіяльності в межах вікової компетентності дітей від 2 до 6 (7) років із поступовим ускладненням змістовної наповнюваності на кожному віковому етапі.

Завдання програми - сформованість мінімально достатнього та необхідного рівня освітніх компетенцій дитини перших 6 (7) років життя, що забезпечує її повноцінний психофізичний та особистісний розвиток і психологічну готовність до навчання у школі. Визначені Базовим компонентом дошкільної освіти вимоги до обсягу необхідної інформації, життєво важливих умінь і навичок, системи ціннісних ставлень до світу та самої себе відображені у програмі є обов'язковими для виконання всіма учасниками освітнього процесу.

Структура програми - визначення освітніх напрямів відповідно до Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти), визначення загального обсягу навантаження на кожний вік дитини: ранній вік (третій рік життя), молодший вік (четвертий рік життя), середній вік (п'ятий рік життя), старший дошкільний вік (шостий рік життя). Шляхи реалізації завдань.

РОЗДІЛ 1.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ДОКУМЕНТИ, ЗА ЯКОЮ ПРАЦЮВАТИМЕ ЗАКЛАД ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У 2023-2024 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Напрямок діяльності	Нормативно-правові документи
<i>Діяльність закладу дошкільної освіти</i>	Стаття 11 Закону України «Про дошкільну освіту» від 11.07.2001 №2628-III Положення про заклад дошкільної освіти (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 12.03.2003

№305 у редакції постанови КМУ від 27.01.2021 №86)
Професійний стандарт “Вихователь дошкільної освіти”(наказ Міністерства економіки України від 19.10.2021 №86)
Планування роботи закладу дошкільної освіти на рік (лист МОН від _____ №_____)
Про окремі питання діяльності закладів дошкільної освіти у 2022-2023 навчальному році (додаток до листа МОН від _____ №_____)
Про затвердження протиепідемічних заходів у закладах дошкільної освіти на період карантину у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19) (постанова МОЗ від 22.09/2020 №55)
Щодо організації роботи закладів дошкільної освіти під час карантину (лист МОН від 23.04.2020 №1/9-219)
Про надання інформації (лист МОН від 15.03.2022 №1/3463-22)
Про рекомендації для працівників закладів дошкільної освіти на період дії воєнного стану в Україні (лист МОН від 02.04.2022 №1/3845-22)
Щодо безкоштовного харчування дітей в закладах дошкільної освіти, які мають статус дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів, або з числа внутрішньо переміщених осіб (22.01.2021 №1-9/50)
Санітарний регламент для дошкільних навчальних закладів (затверджено наказом Міністерства охорони здоров'я України від 24.03.2016 № 234), зі змінами.

Діяльність

Примірне положення про методичний кабінет закладу

методичного кабінету	дошкільної освіти (наказ МОН від 16.04.2018 № 372)
Організація освітнього процесу	<p>Про затвердження гранично допустимого навантаження на дитину у дошкільних навчальних закладах різних типів та форм власності (наказ МОН України від 20.04.2015 № 446)</p> <p>Інструктивно-методичні рекомендації «Щодо організації роботи з музичного виховання дітей у дошкільних навчальних закладах» (від 02.09.2016 №1/9-454)</p> <p>Інструктивно-методичні рекомендації «Організація фізкультурно-оздоровчої роботи в дошкільних навчальних закладах» (від 02.09.2016 №1/9-456)</p> <p>Щодо організації роботи дошкільних навчальних закладів по ознайомленню дітей із народними традиціями, святами та обрядами (лист МОН від 20.10.2016 №1/9-561)</p> <p>Інструктивно-методичні рекомендації щодо забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти (лист МОН від 19.04.2018 №1/9-249)</p> <p>Методичні рекомендації щодо комунікації з дітьми дошкільного віку з родин учасників ООС/АТО, внутрішньо переміщених осіб та організації взаємодії з їхніми батьками (лист МОН від 12.12.2019 №1/9-766)</p> <p>Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні (лист МОН від 29.03.2022 №1/3737-22)</p> <p>Про методичні рекомендації “Перша психологічна допомога”. Алгоритм дій (лист МОН від 04.04.2022 №1/3872-22)</p>

	<p>Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641(Наказ МОН від 06.06.2022 №527)</p>
<p><i>Зміст освітньої роботи з дітьми</i></p>	<p>Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) (наказ МОН 12.01.2021 №33)</p> <p>Щодо методичних рекомендацій до оновленого Базового компонента дошкільної освіти (лист МОН від 16.03.2021 №1/9-148)</p> <p>Щодо освітніх програм у закладах дошкільної освіти (лист МОН від 09.12.2019 №1/9-750)</p>
<p><i>Інклюзивна освіта дітей</i></p>	<p>Стаття 19 Закону України “Про освіту” від 05.09.2017 №2145-VIII</p> <p>Примірне положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти (наказ МОН України від 08.06.2018 №609)</p> <p>Щодо створення інклюзивного освітнього середовища в закладах дошкільної освіти (лист МОН 25.06.2020 № 1/9-348)</p> <p>Порядок організації діяльності інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти (постанова КМУ 10.04.2019 №530)</p> <p>Про методичні рекомендації щодо визначення освітніх труднощів та рівнів підтримки у дітей раннього та дошкільного віку (лист МОН від 08.06.2022 №4/1196-22)</p>

<p><i>Моніторинг якості освіти</i></p>	<p>Порядок проведення моніторингу якості освіти (наказ МОН від 16.01.2020 №54)</p> <p>Про затвердження уніфікованої форми акта, що складається за результатами проведення планового (позапланового) заходу державного нагляду (контролю) щодо дотримання суб'єктом господарювання вимог законодавства у сфері освіти (наказ МОН від 05.08.2019 №1070)</p> <p>Методичні рекомендації з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах дошкільної освіти (наказ Державної служби якості освіти України від 30.11.2020 №01-11/71)</p> <p>щодо організації медико-педагогічного контролю на заняттях з фізкультури в закладах дошкільної освіти (лист МОН від 12.12.2019 № 1/9-765)</p>
<p><i>Тарифікаційний список педагогічних працівників</i></p>	<p>Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин (Закон України від 01.07.2022 32352-IX)</p>
<p><i>Атестація педагогічних працівників</i></p>	<p>Типове положення про атестацію педагогічних працівників (наказ МОН від 09.09.2022 №805)</p>
<p><i>Підвищення кваліфікації</i></p>	<p>Порядок підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників (постанова КМУ від 21.08.2019 №800)</p>

<p><i>педагогічних працівників</i></p>	<p>Про затвердження Типової програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників щодо впровадження оновленого Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) (наказ МОН від 31.03.2021 №397)</p> <p>Про затвердження типових програм підвищення кваліфікації педагогічних працівників (наказ МОН від 23.04.2021 №457)</p>
<p><i>Безпека життєдіяльності</i></p>	<p>«Порядок реагування на випадки булінгу (цькування)» та «Порядок застосування заходів виховного впливу», затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 28.12.2019 № 1646 та зареєстровані в Міністерстві юстиції України 03 лютого 2020 за № 11/34394.</p> <p>Щодо організації роботи та дотримання вимог з питань охорони праці та безпеки життєдіяльності у закладах дошкільної освіти» (лист МОН від 14.02.2019 №1/11-1491)</p> <p>Методичні рекомендації щодо проведення просвітницької роботи з учасниками освітнього процесу в закладах дошкільної освіти з питань уникнення враження мінами, вибухонебезпечними предметами та ознайомлення з правилами поведіння в надзвичайних ситуаціях (лист МОН від 25.04.2022 №1/4428-220)</p>

РОЗДІЛ 2.

ПРОБЛЕМА, ЗАВДАННЯ ТА ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ, НАД ЯКИМ ПРАЦЮВАТИМЕ ТЗДОЯС №5 У 2023-2024 Н.Р., ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ

Проблема над якою працює ТЗДОЯС у 2023 - 2024 н. р.:

«Організація освітнього процесу в умовах оновленого Державного стандарту дошкільної освіти».

Основними завданнями в 2023-2024 навчальному році педагогічний колектив вбачає у покращенні якості дошкільної освіти шляхом формування базових компетентностей, самоаналізу освітніх процесів, розвитку самостійності, соціально-громадянської позиції.

Завдання на 2023 – 2024 навчальний рік:

- Підвищення якості освітньої діяльності закладу.
- Збереження, зміцнення психічного та фізичного здоров'я дітей дошкільного віку в нових соціальних умовах воєнного стану .
- Формування соціально-громадянської компетентності дітей шляхом зміцнення національної ідентичності, утвердження позицій громадянина своєї країни, виховання ціннісного ставлення до своєї родини як частини історії, традицій, культури свого народу.
- Формування культури українського мовлення між учасниками освітнього процесу як основи формування національно-патріотичних почуттів. Спрямувати діяльність педагогів на формування розмовного мовлення дітей шляхом використання сучасних технологій, розвитку зв'язного мовлення, акцентувати увагу на підвищенні рівня культури українського мовлення дошкільників.

Шляхи реалізації завдань:

- впровадження в освітній процес новітніх теоретичних розробок, передового досвіду сучасних педагогічних технологій;
- взаємодія з батьками;

- собистісно-орієнтований підхід до кожного вихованця;
- забезпечення здійснення системних заходів, спрямованих на посилення національно-патріотичного виховання дітей;
- здійснення моніторингу якості надання освітніх послуг.

На літній період 2024 р.

Мета: Оздоровлення дитячого організму та забезпечення позитивного емоційного стану дітей в літній період зусиллями працівників ЗДО і батьків вихованців.

Завдання:

1. Продовження роботи з створення оптимальних умов для зміцнення здоров'я вихованців, збереження їх життя, подальшого формування життєвої компетенції шляхом упровадження сучасних здоров'язберезувальних та здоров'яформувальних освітніх технологій.

2. Формування в дошкільників свідомого ставлення до власної безпеки та навичок безпечної поведінки.

3. Продовжити роботу з утвердження в свідомості дошкільників патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України.

Шляхи реалізації завдань:

- оптимізації рухового режиму,
- розширення та поповнення розвивального середовища ЗДО відповідно до вимог безпеки,
- використання ігор з піском та водою,
- самостійна ігрова та художня діяльність дітей,
- просвіта батьків з питань оздоровлення і розвитку дітей.

РОЗДІЛ 3.

УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

В ТЗДОЯС №5 «Фіалка»

Навчальний рік у закладі починається 1 вересня і закінчується 31 травня наступного року, літній оздоровчий період – з 1 червня по 31 серпня. Загальна тривалість канікул, під час яких заняття з вихованцями не проводяться:

- літні – з 1 червня по 31 серпня,
- осінні – з 28 жовтня по 03 листопада,
- зимові – з 31 грудня по 12 січня,
- весняні – з 23 березня по 29 березня.

У період канікул з дітьми проводиться фізкультурно-оздоровча і художньо-продуктивна діяльність.

Діагностичний період

(моніторингові дослідження):

01.10.2023 – 23.10.2023;
05.04.2024 – 30.04.2024

Тривалість навчального року

I півріччя

01.09.2023 - 22.12.2023

II півріччя

10.01.2024 - 31.05.2024

Заклад реалізує різні форми охоплення дошкільною освітою дітей мікрорайону, забезпечує роботу консультаційного центру.

У закладі дошкільної освіти встановлено 5-денний робочий тиждень.

На час дії воєнного стану в Україні у ТЗДОЯС№5 «Фіалка» діючі групи:

- II групи раннього віку «Сонечко» (від 1 до 2 років)
- I молодша група 1 «Веселкові барви» (від 2 до 3 років)
- I молодша група 2 «Сонечко» (від 2 до 3 років)
- II молодша група 1 «Чомусики» (від 3 до 4 років)
- II молодша група 2 «Соняшники» (від 3 до 4 років)
- середня група 1 «Капітошка» (від 4 до 5 років)
- середня група «Дзвіночки» (від 4 до 5 років)

- старша група 1 «Бджілка» (від 5 до 6 років)
- старша група 2 «Ромашка» (від 5 до 6 років)

Відповідно до листа МОН від 22 червня 2022 року №1/6887-2 для забезпечення безпечних умов функціонування ЗДО на час воєнного стану зменшено кількість дітей у групах для дітей дошкільного віку – до 15, для дітей раннього віку – до 10, а також передбачено по 2 вихователя та 2 помічника вихователя на одну групу.

1. Кадрове забезпечення

Керуючись Законом України «Про дошкільну освіту», адміністрація ЗДО приймає на роботу тільки педагогів, які мають відповідну повну вищу та неповну вищу педагогічну освіту.

Підбір і розстановка педагогічних кадрів має велике значення як у роботі з дітьми так і в роботі колективу в цілому. При комплектації груп педагогічними працівниками враховується психологічна сумісність педагогів, рівень їх професіоналізму, досвід роботи, ділові якості.

Педагогічні кадри за віковими групами закріплюються наказом по закладу дошкільної освіти на початку року. Адміністрація ЗДО диференційовано підходить до вихователя-початківця і до досвідченого педагога-майстра, створюючи усі умови для розкриття їх творчого потенціалу. В цілому робота колективу ЗДО відмічається стабільністю та позитивною результативністю.

Специфічна особливість педагогічного колективу ЗДО полягає в єдності майстерності висококваліфікованих вихователів і перспективних молодих спеціалістів, об'єднанні зусиль педагогічного та обслуговуючого персоналу в розвитку дитини.

У 2023-2024 н.р. в ТЗДОЯС №5 «Фіалка» працюватимуть відповідно педагогічні працівники та сестра медична:

№ з/п	Прізвище, ім'я по-батькові	Посада	Освіта	Місячне навантаження
1.	Лесів Валентина Степанівна	директор	вища	1
2.	Капляр Мирослава Михайлівна	вихователь - методист	вища	1
3.	Цезарук Оксана Григорівна	сестра мед./старша	середня спеціальна	1
4.	Холод Леся Богданівна	керівник музичний	вища	1
5.	Нагорняк Оксана Григорівна	вихователь	вища	1
6.	Бадовська Орися Василівна	інст. з фіз.вих	вища	1
7.	Бойко Наталя Іванівна	вихователь	вища	0,9
8.	Догляд Людмила Миколаївна	вихователь	вища	0,9
9.	Дорожинська Любов Володимирівна	вихователь	вища	0,9
10.	Дума Іванна Миколаївна	вихователь	вища	0,9
11.	Кец Оксана Дмитрівна	вихователь	вища	1,05
12.	Козак Маряна Ярославівна	вихователь	вища	декр.відп.
13.	Конєнкова Марина Володимирівна	вихователь	вища	0,9

14	Легка Мар'яна Михайлівна	вихователь	вища	0,9
15.	Маланчук Галина Михайлівна	вихователь	вища	0,9
16.	Наконечна Христина Михайлівна	вихователь	вища	0,9
17.	Мацевко Оксана Василівна	вихователь	вища	1,05
18.	Остяк Світлана Михайлівна	вихователь	вища	0,9
19.	Пясечна Христина Володимирівна	вихователь	вища	1,05
20.	Сусорова Марія Петрівна	вихователь	вища	декр.відп.
21.	Сосніцька Адріана Андріївна	вихователь	бакалавр	1,05
22.	Футка Марія Юріївна	вихователь	вища	декр.від
24.	Якимович Людмила Іванівна	вихователь	вища	0,9
	Яцюк Ольга Олексіївна	вихователь	вища	0,9

2. Середовище ЗДО

Потужним чинником дитячого розвитку є соціокультурне оточення. Кожна дитина у своєму розвитку зазнає безсумнівний вплив сім'ї, її побуту, культурних уподобань, форми зайнятості старших і змісту сімейних дозвіль.

В ЗДО «Фіалка» велика увага звертається на організацію роботи з батьками вихованців у розрізі вивчення їх національної приналежності, культурних

вподобань, залучення до спільного дозвілля з дітьми в ЗДО, надання практичних порад щодо розвитку та виховання дітей тощо.

Всі педагоги, які працюють з дітьми, розмовляють українською мовою, володіють знаннями про культурну ауру рідного краю, міста, що дає свій відбиток в спілкуванні з дітьми, організацію освітньої діяльності.

Предметно-розвивальне середовище в ЗДО відповідає вимогам. Створення сприятливого для розвитку оточення в закладі включає в себе розумну і естетичну організацію простору і його елементів: дитячі іграшки, дитячі меблі, дитячі книжки, дитячі малюнки тощо. Дітям доступні всі функціональні елементи простору закладу, що спонукає їх до активної предметно-практичної діяльності, прояву творчості, креативності. В групових кімнатах є ігровий простір. Наповнення іграшками перед початком навчального року змінено згідно з віковими особливостями дітей конкретної групи. Пов'язано це з тим, що матеріали, складність та доступність їх утримання повинні відповідати сьогodнішнім закономірностям та особливостям розвитку дітей даного конкретного віку і враховувати ті особливості зон розвитку, які характерні знову ж таки сьогodні кожній окремій дитині.

Компоненти розвиваючого предметного середовища в ЗДО включають не тільки групові приміщення, а й інший функціональний простір – музичну залу, фізкультурно-оздоровчу залу, прогулянкові майданчики.

Важливим чинником, який враховано при організації середовища в ЗДО є загальна ситуація, яка склалася в Україні у зв'язку з воєнними діями. Так, для створення безпечних умов для всіх учасників освітнього процесу, в закладі облаштовано укриття відповідно до вимог щодо захисних споруд.

РОЗДІЛ 4.

КОМПЛЕКТУВАННЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Порядок комплектування закладу дошкільної освіти визначається управлінням освіти Тернопільської міської ради із директором. Діти можуть виховуватися у закладі в режимі повного чи короткотривалого перебування.

Прийом дітей до закладу дошкільної освіти здійснюється директором протягом календарного року на підставі направлення з відділу управління освіти, заяви батьків або осіб, які їх замінюють, медичної довідки про стан здоров'я дитини з висновком лікаря, що дитина може відвідувати заклад дошкільної освіти, довідки дільничного лікаря про епідеміологічне оточення, свідоцтва про народження, довідка про пільгу(в разі наявності).

Переведення дітей з однієї вікової групи до іншої здійснюється наприкінці літнього періоду (серпень), формування новостворених груп здійснюється за рішенням директора.

За дитиною зберігається місце в закладі дошкільної освіти у разі її хвороби, карантину, санаторного лікування, реабілітації, на час відпустки батьків або осіб, які їх замінюють, а також у літній оздоровчий період (75 днів).

Відрахування дитини з закладу дошкільної освіти здійснюється:

- на підставі медичного висновку про стан здоров'я дитини, що виключає можливість її подальшого перебування у закладі дошкільної освіти;
- за бажанням батьків або осіб, які їх замінюють;
- у разі несплати без поважних причин батьками або особами, які їх замінюють, плати за харчування дитини протягом двох місяців.

Термін повідомлення батьків або осіб, які їх замінюють про відрахування дитини – не менш як за 10 календарних днів.

Групи у закладі дошкільної освіти комплектуються за віковими ознаками, відповідно до нормативів наповнюваності, санітарного регламенту для закладів дошкільної освіти з урахуванням побажань батьків або осіб, які їх замінюють.

На час дії воєнного стану в ТЗДОЯС №5 «Фіалка» укомплектовано групи відповідно до листа МОН від 22.06.2022 №1/6887-2.

РОЗДІЛ 5.

ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ ДІТЕЙ, ЯКІ МОЖУТЬ ЗДОБУВАТИ ДОШКІЛЬНУ ОСВІТУ ЗА НЕЮ, У ТОМУ ЧИСЛІ ОРІЄНТОВНІ

ПОКАЗНИКИ РОЗВИТКУ ДИТИНИ (ПСИХІЧНОГО, ФІЗИЧНОГО ТОЩО)

І молодша група (третій рік життя)

Вікові особливості психічного розвитку дітей

Провідна потреба — у спілкуванні з дорослими та однолітками, у любові та повазі.

Провідна діяльність — предметно-маніпулятивна.

Провідна функція — сприймання.

Особливості віку

На третьому році життя у дитини розширюються потреби, змінюються види і форми діяльності, розвивається вольова сфера, елементи свідомості та самосвідомості, відбуваються зміни у спілкуванні з дорослими та дітьми (формується потреба спілкування з однолітками). Якщо на другому році життя одноліток сприймався як об'єкт навколишньої дійсності, то тепер дитина ставить до нього як до рівного собі суб'єкта. У цьому віці спостерігаються протиріччя між прагненням малюка до самостійності, бажанням брати участь у діяльності дорослих та реальними можливостями. Це протиріччя знаходить вирішення у сюжетній грі, що з'являється на цьому етапі життя дитини.

Загострюється інтерес малят до мови оточуючих людей, особливо коли вона спрямована на них самих. Швидко збільшується словник. Основну частину активного словника складають іменники (до 60 %), дієслова (близько 27 %) та прикметники (10–12 %). Діти вживають багатослівні речення, а в другому півріччі вже користуються складними підрядними реченнями, майбутнім часом дієслів, прикметниками, сполучниками, прийменниками. Виникає розуміння мовлення-розповіді. Більш легко розуміє дитина ті розповіді, які пов'язані з предметами і явищами, що її оточують.

Іntenсивно розвиваються зорова, тактильна і кінестетична чутливість дитини, координуються рухи рук та очей. Завдяки цьому вона може всебічно обстежувати предмети, ознайомлюватися із їх властивостями (колір, форма, величина). Також у малят швидко розвивається фонематичний і музичний слух (розрізнення різних шумів, голосів людей, звуків і тонів музики), більш цілісного характеру набуває сприймання. Поступова координація рухів очей та рук при обстеженні предметів дає змогу здійснювати зорові орієнтувальні дії, що стають, власне, актами сприймання. До кінця третього року життя дитина вже орієнтується у найближчому просторі (кімнати, ігрового майданчика), розрізняє напрямки «догори», «вниз», «вперед», «назад», помічає зміни у розміщенні предметів. Однак обсяг та стійкість уваги дітей ще невеликі. Малята легко відволікаються на кожний но-вий яскравий предмет.

Відбуваються прогресивні зрушення у розвитку пам'яті, яка фіксує набутий дитиною сенсорний, руховий, емоційний досвід. Образи об'єктів

стають дедалі більш диференційованими. До кінця третього року малята впізнають не лише близьких, а й інших людей, різні предмети, знайомі пісні, казки, вірші. Їхня образна пам'ять розвинена краще за словесно-логічну, тому діти ліпше запам'ятовують емоційний матеріал, що супроводжується наочними та звуковими ілюстраціями. Процеси пам'яті мають мимовільний характер.

З'являються елементи абстрактного та словесно-логічного мислення. Виникають перші судження про оточуючих. Власна мова дитини починає регулюватись її поведінкою і набуває функції планування своїх досягнень, своєї мети. Розвивається допитливість (Що це? Чому?), формуються перші узагальнення — все це створює передумови для розуміння символів. Дитина вже вміє замінювати в грі одні предмети на інші, бачити у лініях на папері та конструкціях з будівельного матеріалу зображення реальних предметів.

Малюк оволодіває наочно-дійовим мисленням у процесі практично-го і мовного спілкування з дорослими. Пізнання навколишнього світу відбувається у процесі предметної діяльності. Дітям потрібно створити розвивальне предметне середовище, яке дасть змогу активно досліджувати не лише зовнішні властивості предметів, але й їх внутрішнє улаштування. Розв'язуючи нові для себе завдання (порівняння предметів за кількісними ознаками, абстрагування кількості від інших ознак предметів, визначення кольору, форми, величини), дитина поступово навчається узагальнювати предмети, класифікувати їх за більш істотними ознаками. 2–3-річна дитина використовує три основні типи дій: розібрати на частини, сконструювати (скласти з частин ціле), заповнити й спустошити порожнину в предметі. У цьому віці дитина може не розуміти різниці між живим і неживим та «розібрати на частини» живого метелика, комаху так само, як вона це робить з пластмасовою машинкою, пірамідкою, мотрійкою. Така поведінка не є проявом жорстокості. Різницю між живим і неживим дитина засвоює зі спостережень за ставленням дорослого до різних об'єктів.

Під впливом спілкування з дорослими розвиваються почуття, що проявляються у ставленні дітей до певних осіб (прихильність, співчуття, симпатія, антипатія). З'являються почуття, пов'язані з виконанням діяльності (задоволення від досягнутого результату, радість від схвалення, засмучення від невдачі), а також негативні емоції (ревності, образа, страх, заздрість). Дитина від двох до трьох років проявляє свої емоції негайно, яскраво й безпосередньо. Малюк ще не здатен довільно контролювати ці прояви й не може за власним бажанням «негайно припинити плакати», як від нього іноді вимагають дорослі. До кінця третього року емоційне життя дитини практично незалежне від емоцій оточуючих людей, але регуляція її почуттів під впливом доросло-го ще зберігається.

Малюк досягає помітних успіхів у формуванні довільності не лише емоцій, але й дій. У процесі розвитку активного мовлення він спроможний

визначити мету дій відповідним словом. На відміну від дій малят другого року життя, дії дітей третього року менш імпульсивні й більш контрольовані. Виконуючи доручення дорослих, вони привчаються робити те, «що треба», і стримують себе від того, чого «не можна робити».

До трьох років у дітей закладаються передумови переходу до продуктивних видів діяльності, зокрема: малювання, ліплення, конструювання. Починають формуватися навички різних видів музичної діяльності. Діти охоче слухають пісні про знайомі їм образи, емоційно сприймають їх. Підвищується музично-слухова чутливість малят (розрізнення звуків за тембром, висотою), з'являються мелодійні інтонації співу, елементарна ритмічність у рухах під музику.

На цьому етапі життя діти починають свідомо оцінювати дії дорослих, вміють організувати за власною ініціативою спільну з ними ігрову та предметну діяльність. У малят з'являється почуття спільності з дорослими, яке виявляється у тому, що вони активніше використовують займенник «ми». Це суттєвий крок у психічному розвитку дітей.

Наприкінці третього року життя у малят виникає принципово нова форма дитячих комунікативних дій — емоційно забарвлені ігрові дії, за допомогою яких вони не тільки виявляють своє ставлення до однолітка, але й демонструють йому свої вміння. Створюється необхідна основа для формування більш складних форм спільної сюжетно-рольової гри, що буде розвиватися на четвертому році життя.

Вкрай важливим є те, що у дітей третього року життя з'являється свідоме виявлення себе (елементи самосвідомості), свого «Я». Саме в цей період відбувається народження особистості. Маля впізнає себе у дзеркалі, на світлинах, часто вживає займенники «я», «мій», «мені», усвідомлює себе певним чином незалежним від дорослих (його бажання та інтереси можуть не збігатися з намірами оточуючих). Цей пере-лом свідомості виявляється у яскраво вираженому прагненні до самостійності (Я сам), бажанні бути схожим на дорослих, наслідувати їх. Дитина вимагає шанобливого ставлення до себе, часто негативно реагує на надмірну опіку з боку дорослих.

Починається криза трьох років, сконцентрована навколо «Я» малюка. Її сутність полягає у психологічному відокремленні «Я» від оточуючих дорослих, що супроводжується певними специфічними виявами — впертістю, негативізмом, протестом проти їхніх дій. Основні причини цього — невдоволеність взаєминами з дорослими, прагнення віднайти власну позицію. Спостерігається підвищена вразливість і чутливість дитини до оцінок власних досягнень з боку дорослого, з'являється гордість за ці досягнення. До кінця третього року сфера досягнень дитини поєднується із сферою ставлення до себе, що сприяє поступовому вивільненню самооцінки від оцінки дорослих. Основними сферами, в яких діти прагнуть самоствердитися, є предметна діяльність (особливо продуктивна з

конкретним наочним результатом) та спілкування з дорослими й однолітками.

II молодша група (четвертий рік життя)

Вікові особливості психічного розвитку дітей

Провідна потреба — в активному пізнанні оточуючого світу, спілкуванні, визнанні, самостійності.

Провідна діяльність — ігрова. Відбувається перехід від маніпулятивної гри до рольової.

Провідна функція — сприймання.

Особливості віку

Відбувається криза трьох років. Формування «системи Я». Дитина домагається нового статусу, внаслідок чого проявляє впертість і негативізм. Розвиток відбувається через спілкування. З дорослим спілкування стає позаситуативно-пізнавальним. Розвиток уяви відбувається за рахунок розвитку функції заміщення одного предмета іншим.

Дитина утримує увагу 7–8 хв.

Може виконувати такі розумові операції: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення.

При виконанні нової діяльності потребує поетапного пояснення з показом способу дії (роби, як я).

Новоутворення: почуття гідності і сорому; особисте ставлення до оточення.

З виникненням «системи Я» у психіці дитини виникають й інші новоутворення. Найзначнішим з них є самооцінка і пов'язане з нею прагнення відповідати вимогам дорослих, бути хорошим. Наявні одночасно існуючі, але протилежно спрямовані тенденції: зробити згідно з власним бажанням і відповідно до вимог дорослих. Це спричинює неминучий внутрішній конфлікт і тим самим ускладнює життя дитини. Елементи самосвідомості у дитини трьох-чотирьох років проявляються у не завжди вдалому протиставленні себе оточуючим. Тому кінець третього і частково четвертий рік життя називають «кризовим віком», якому властиві спалахи негативізму, впертості, нестійкість настрою. Інша особливість полягає в тому, що дії дітей у грі, малюванні, конструюванні набувають навмисного характеру, що дає змогу малятам створювати конкретний образ (у малюванні, ліпленні), зводити споруди, виконувати певну роль у грі тощо.

Психологічна картина кризи трьох років

Найбільш очевидним симптомом настання кризи є виникнення негативізму в поведінці дитини. Проявляється він як негативна реакція дитини на прохання і вимоги до неї конкретної людини. Для негативізму характерно, що вся поведінка дитини йде у розріз із тим, що їй пропонують дорослі. Негативізм змушує дитину діяти навіть всупереч своєму бажанню.

Це реакція не на зміст дії, а на саму пропозицію з боку дорослих. Дитина відмовляється робити що-небудь тільки тому, що її про це попросили. Негативізм завжди звернений до дорослого. Наступним симптомом кризи є впертість у поведінці. Мотивом впертості є те, що дитина зв'язала себе первісним рішенням: «вона так сказала». По суті, дитина вимагає, щоб оточуючі ставилися до неї як до партнера.

Третій симптом — свавілля у поведінці дитини. Свавілля проявляється у прагненні звільнитися від опіки дорослого, в тенденції до самостійності. Цей момент завжди слід мати на увазі, коли чуємо знамените «Я сам!». Малюк дійсно хоче все зробити сам, і придушити цю тенденцію — означає приректи його на вічну залежність — спочатку від тата з мамою, потім від однолітків і всіх інших. Заборона самостійних дій може породити у дитини сумнів у власних силах і можливостях.

Четвертий симптом кризи — протест, бунт. Все у поведінці малюка набуває характеру протесту, наче він воює з оточуючими, знаходиться у постійному конфлікті з ними, чого раніше не було. Часті сварки з батьками стають звичними. Із цим пов'язаний і наступний симптом. П'ятий симптом кризи — прагнення до деспотизму. У дитини з'являється бажання проявляти деспотичну владу стосовно інших. «Мама не повинна йти, вона повинна сидіти вдома» — одне з можливих висловлювань подібного роду. Дитині «повинні» дати все, що вона вимагає. Малюк вишукує тисячі способів, щоб проявити свою владу, весь час прагне повернутися до того стану, коли кожне його бажання виконувалося. У сім'ї з кількома дітьми цей симптом може бути заміщений ревностями до молодших або старших.

Якщо резюмувати ці симптоми (для характеристики кризи трьох років), то вони постають як бунт, як протест дитини, що вимагає самостійності, і свідчать про те, що дитина переросла ті форми опіки, які склалися у ранньому віці. Всі симптоми кризи обертаються навколо центральної осі — «Я» і «навколишні люди». Які ж наслідки впливу цих симптомів на дитину?

Вони зачіпають все те, що для неї дорого та цінно, а отже, призводять до сильних і глибоких переживань. Дитина вступає у внутрішні й зовнішні конфлікти. Нерідко можна бачити й невротичні реакції: енурез, нічні страхи, неспокійний сон, утруднення в мовленні (заїкання), напади (дитина трясеться, кидається на підлогу, стукає ногами і руками) — все це являє собою загострені риси негативізму, впертості, знецінення та протесту.

Що ж призводить до такої кризи? Однією з причин є пригнічення потреби дитини діяти самостійно. Невипадково, що найбільш гостро переживають кризу діти, які живуть у стані гіперопіки з боку дорослих, або ті, хто живе в умовах авторитарного виховання, що супроводжується суворими заходами покарання.

Формуванням такого центрального психологічного новоутворення особистості, як «система Я», в яку входять не лише узагальнені знання про

себе, а й ставлення, завершується розвиток цього періоду життя дітей. У три роки (або трохи раніше) найулюбленішою фразою дитини стає «Я сам». Дитина намагається стати «як дорослий», але, зрозуміло, бути ним не може. Характерною ознакою кризи трьох років і є відокремлення себе від дорослого.

Стратегія поведінки дорослих у період кризи трьох років

Надавати розумні можливості для прояву самостійності дитини. Не сварити дитину за неприємні для вас прояви її самостійності, намагатися упередити їх, спільно виправити у разі виникнення. Чітко окреслити межі свободи дитини. Не привчати малюка до легких перемог, до самовихваляння, тому що потім будь-яка поразка для нього стане трагедією.

Емоційний розвиток дитини цього віку характеризується проявами таких почуттів та емоцій, як любов до близьких, прихильність до вихователя, доброзичливе ставлення до оточуючих, однолітків. Дитина здатна до емоційної чуйності — вона може співпереживати, втішати однолітка, допомагати йому, соромитися своїх поганих вчинків, хоча ці почуття ще дуже нестійкі. Взаємини, які дитина четвертого року життя встановлює з дорослими та іншими дітьми, вирізняються нестабільністю і залежать від ситуації.

Оскільки в молодшому дошкільному віці поведінка дитини є мимовільною, а дії і вчинки — ситуативними, наслідків їх вона не уявляє. Дитині четвертого року життя властиве відчуття безпеки, довірливо-активне ставлення до навколишнього світу. Прагнення дитини бути незалежною від дорослих та діяти як дорослий може провокувати небезпечні способи поведінки. Діти трьох-чотирьох років засвоюють деякі норми і правила поведінки, пов'язані з певними дозволами і заборонами («можна», «треба», «не можна»), можуть побачити невідповідність поведінки іншої дитини нормам і правилам. Однак при цьому вони виділяють не порушення самої норми, а порушення вимог дорослого (Ви казали, що не можна битися, а він б'ється). Характерно, що діти цього віку не намагаються вказати самій дитині, що вона чинить не за правилами, а звертаються зі скаргою до дорослого.

Порушуючи правила, дитина, якщо їй не вказати на це, не відчуває ніякого збентеження. Діти переживають тільки наслідки своїх необережних дій (розбив посуд, порвав одяг), і ці переживання пов'язані більшою мірою з очікуванням дій дорослого, які слідуватимуть за порушеннями.

У три роки дитина починає засвоювати гендерні ролі і гендерний репертуар: дівчинка-жінка, хлопчик-чоловік. Вона адекватно ідентифікує себе з представниками своєї статі, має початкові уявлення про власну гендерну приналежність, аргументує її за низкою ознак (одяг, пере-ваги в іграх, іграшках, зачіска тощо). У цьому віці діти диференціюють інших людей за статтю, віком; розпізнають дітей, дорослих, літніх людей як у

реальному житті, так і на ілюстраціях. Починають виявляти інтерес, увагу, турботу щодо дітей іншої статі.

У трирічної дитини є всі передумови для оволодіння навичками самообслуговування — самостійно їсти, вдягатися, роздягатися, вмиватися, користуватися носовою хусткою, гребінцем, рушником, відправляти свої природні потреби. До кінця четвертого року життя молодший дошкільник оволодіває елементарною культурою поведінки. Подібні навички ґрунтуються на певному рівні розвитку рухової сфери дитини, одним з основних компонентів якої є рівень розвитку моторної ко-ординації. У цей період існує висока потреба дитини в русі (її рухова активність складає не менше половини часу неспання). Дитина починає опановувати основні рухи, виявляючи при виконанні фізичних вправ прагнення до цілепокладання (швидко пробігти, далі стрибнути, точно відтворити рух тощо). Вік від трьох до чотирьох років є сприятливим періодом для початку цілеспрямованої роботи з формування фізичних якостей (швидкості, сили, координації, гнучкості, витривалості).

Накопичується певний запас уявлень про різноманітні властивості предметів, явищ навколишньої дійсності та себе самого. У цьому віці у дитини мають бути сформовані основні сенсорні еталони. Дошкільник знайомий з основними кольорами (червоним, жовтим, синім) та тими, що утворюються при їх змішуванні (зеленим, оранжевим, фіолетовим, чорним, білим). Якщо перед дитиною викласти картки різних кольорів, то на прохання дорослого вона вибере три-чотири кольори за назвою і два-три з них самостійно назве. Малюк здатний вірно обрати форми предметів (коло, овал, квадрат, прямокутник, трикутник) за зразком, але може ще плутати овал і коло, квадрат і прямокутник. Дитині від трьох до чотирьох років відомі слова «більше», «менше», і з двох предметів (паличок, кубиків, м'ячів) вона успішно обирає більший або менший.

Дітям трирічного віку не варто пропонувати на вибір за параметрами «найбільший — найменший» більше п'яти предметів. У три роки діти практично освоюють простір своєї кімнати (квартири), групової кімнати в дитячому садку, двору, де гуляють, тощо. На підставі досвіду у них складаються деякі просторові уявлення. Вони знають, що поруч зі столом стоїть стілець, на дивані лежить іграшковий ведмедик, перед будинком росте дерево, за будинком є гараж, під дерево закотився м'яч. Освоєння простору відбувається одночасно з розвитком мови: дитина вчиться користуватися словами, які позначають просторові відносини (прийменники та прислівники).

У цьому віці дитина ще погано орієнтується в часі. Час не можна побачити, помацати, пограти з ним, але діти його відчують, точніше, певним чином реагує організм дитини (в один час хочеться спати, в інший — снідати, гуляти). Діти помічають і відповідність певних видів діяльності

людей природним змінам частин доби, пiр року (Ялинка — це коли зима). Уявлення дитини четвертого року життя про явища навколишньої дійсності зумовлені, з одного боку, психологічними особливостями віку, з іншого — її безпосереднім досвідом.

Малюк знайомий з предметами найближчого оточення, їх призначенням (на стiльці сидять, з чашки п'ють тощо) та призначенням деяких суспільно-побутових будівель (у магазині, супермаркеті купують іграшки, їжу, одяг, взуття); має уявлення про знайомі засоби пересування (легкову машину, вантажну машину, тролейбус, літак, велосипед), про деякі професії (лікаря, шофера, двірника), свята (Новий рік, день свого народження), властивості води, снігу, піску (сніг білий, холодний, вода тепла або холодна, лід слизький, твердий; з вологого піску можна ліпити, робити пасочки, а сухий пісок розсипається); розрізняє і називає стани погоди (холодно, тепло, дме вітер, йде дощ). На четвертому році життя малюк розрізняє за формою, забарвленням, смаком деякі фрукти і овочі, знає два-три види птахів, деяких домашніх тварин, комах, які найчастіше зустрічаються.

Увага дітей четвертого року життя є мимовільною. Однак її стійкість проявляється по-різному. Зазвичай малюк може займатися протягом 10–15 хв, але цікаве заняття триває досить довго (20–25 хв), і дитина не перемикається на щось ще і не відволікається.

Пам'ять дітей безпосередня, мимовільна і має яскраве емоційне забарвлення. Діти зберігають і відтворюють тільки ту інформацію, яка залишається в їхній пам'яті без будь-яких внутрішніх зусиль (легко заучуючи вподобані вірші та пісеньки, дитина з п'яти-семи спеціально запропонованих їй окремих слів зазвичай запам'ятовує не більше двох-трьох). Позитивно і негативно забарвлені сигнали і явища запам'ятовуються міцно і надовго.

Мислення є наочно-дієвим: малюк вирішує завдання шляхом безпосередньої дії з предметами (складання мотрійки, пірамідки, мисочок, конструювання за зразком). У наочно-дієвих задачах дитина вчиться співвідносити умови з метою, що необхідно для будь-якої розумової діяльності.

У три роки уява тільки починає розвиватися, і насамперед це відбувається в грі. Малюк діє з предметом і при цьому уявляє на його місці інший: паличка замість ложечки, камінчик замість мила, стілець — машина для подорожей.

У молодшому дошкільному віці яскраво виражене прагнення до діяльності. Дорослий для дитини — носій певної суспільної функції. Бажання дитини виконувати таку ж функцію сприяє розвитку гри. Діти опановують способи ігрової діяльності — ігрові дії з іграшками і предметами-замінниками, набувають первинних умінь рольової поведінки. Дитина трьох-чотирьох років здатна наслідувати й охоче наслідує дії, які їй показують. Гра

дитини першої половини четвертого року життя — це скоріше гра поруч, ніж разом. В іграх, що виникають з ініціативи дітей, відображаються вміння, набуті у спільних з дорослим іграх. Сюжети ігор прості, нерозгорнуті, містять одну-дві ролі. Невміння пояснити свої дії партнеру по грі, домовитися з ним призводить до конфліктів, які діти не в силах вирішити самотійно. Конфлікти найчастіше виникають з приводу іграшок. Поступово (до чотирьох років) дитина починає узгоджувати свої дії, домовлятися у процесі спільних ігор використовувати мовні форми ввічливого спілкування. У цьому віці дитина починає частіше і охочіше спілкуватися з однолітками заради участі у загальній грі або продуктивній діяльності. Для трирічної дитини характерна позиція переваги над товаришами. Вона може у спілкуванні з партнером відкрито висловити негативну оцінку (Ти не вмієш грати-ся). Однак дитині все ще потрібні підтримка та увага дорослого.

Оптимальним у взаєминах з дорослими є індивідуальне спілкування. Головним засобом спілкування виступає мовлення. Словник молодшого дошкільника складається в основному зі слів, що позначають предмети побуту, іграшки, близьких йому людей. Дитина опановує граматичний склад мовлення: погоджує вживання граматичних форм за кількістю, часом, активно експериментує зі словами, створюючи забавні неологізми, вміє відповідати на прості запитання, використовуючи форму простого речення, висловлюється у двох-трьох реченнях про емоційно значимі події, починає використовувати в мовленні складні речення. У цьому віці можливі дефекти звуковимови. Дівчатка за багатьма показниками розвитку (артикуляція, словниковий запас, швидкість мовлення, розуміння прочитаного, запам'ятовування побаченого і почутого) перевершують хлопчиків. Хлопчики більш товариські в грі, віддають перевагу великим компаніям, дівчатка схильні до тихих, спокійних ігор, в яких беруть участь дві-три подруги.

У три-чотири роки в ситуації взаємодії з дорослим продовжує формуватися інтерес до книги та літературних персонажів. Коло читання дитини поповнюється новими творами, але вже відомі тексти як і раніше викликають інтерес. З допомогою дорослих дитина називає героїв, співпереживає добрим персонажам, радіє гарній кінцівці. Із задоволенням разом з дорослими розглядає ілюстрації, за допомогою навідних запитань висловлює судження про персонажів і ситуації. Співвідносить картинку і прочитаний текст. Дитина починає «читати» сама, повторюючи за дорослим або договорюючи окремі слова, фрази, запам'ятовує прості рядки, які римуються, в невеликих віршах.

Розвиток трудової діяльності більшою мірою пов'язаний з освоєнням процесуальної сторони праці (збільшенням кількості освоєваних трудових процесів, поліпшенням якості їх виконання, освоєнням правильної послідовності дій в кожному трудовому процесі). Діти переважно освоюють

самообслуговування як вид праці, але здатні за допомогою і під контролем дорослого виконувати окремі процеси господарсько-побутової праці та праці на природі.

Інтерес до продуктивної діяльності нестійкий. Роботи схематичні, деталі відсутні, тож важко здогадатися, що зобразила дитина. У ліпленні діти можуть створювати зображення шляхом відщипування, відривання грудок, скочування їх між долонями й на площині та сплющу-ванні, в аплікації — розташовувати та наклеювати готові зображення знайомих предметів, змінюючи сюжети, складати візерунки з рослин-них і геометричних форм, чергуючи їх за кольором і величиною. Конструювання носить процесуальний характер. Дитина може конструювати за зразком лише елементарні предметні конструкції з двох-трьох частин.

Музично-мистецька діяльність дітей носить безпосередній і синкретичний характер. Сприймання музичних образів відбувається в синтезі мистецтв при організації практичної діяльності (програти сюжет, розглянути ілюстрацію). Удосконалюється слух: дитина диференціює звукові властивості предметів, освоює звукові еталони (голосно — тихо, високо — низько тощо). Дитина може здійснювати елементарний музичний аналіз (помічає зміни у звучанні звуків за висотою, гучністю, різницю в ритмі), починає проявляти інтерес і вибірковість щодо різних видів музично-художньої діяльності (співу, слухання, музично-ритмічних рухів).

Середня група (п'ятий рік життя)

Вікові особливості психічного розвитку дітей

Провідна потреба — пізнавальна активність. Провідна діяльність — сюжетно-рольова гра. Провідна функція — наочно-образне мислення.

Особливості віку

Мовлення дитини починає виконувати контролюючу функцію; ускладнюються вольові прояви (вміння підпорядковувати свою поведінку правилам гри); підвищується пізнавальна активність; продовжує зберігатися ситуативно-ділова форма спілкування з однолітками; виникає інтерес до іншої дитини як до свого відображення (найчастіше помічає в іншому негативні риси); відбувається рефлексія своїх вчинків через реакцію іншої дитини; ускладнюються сюжетно-рольові ігри; з'являється усвідомленість власних дій.

Новоутворення: контролююча функція мовлення, елементи творчої уяви в сюжетно-рольовій грі та елементи довільності, поза ситуативно-особистісна форма спілкування з дорослим.

Важливим психічним новоутворенням дітей середнього віку є вміння оперувати подумки уявленнями про предмети, узагальнення властивостей цих предметів, зв'язків і відносин між предметами та подіями. Розуміння деяких залежностей між явищами та предметами породжує у дітей

підвищений інтерес до устрою речей, причин спостережуваних явищ, залежностей між подіями, відповідно інтенсивне збільшення запитань до дорослого (Як? Навіщо? Чому?). На багато запитань діти намагаються відповісти самостійно, вдаючись до свого роду дослідів, спрямованих на з'ясування невідомого. Якщо дорослий неуважний до задоволення пізнавальних запитів дошкільнят, у багатьох випадках діти проявляють риси замкнутості, негативізму, впертості, неслухняності стосовно старших.

Діти 4–5 років все ще не усвідомлюють соціальні норми та правила поведінки, однак у них вже починають складатися узагальнені уявлення про те, як треба (не треба) поводитися. Тому вони звертаються до однолітка, коли він не дотримується норм і правил, зі словами «так не чинять», «так не можна». Як правило, до 5 років діти без нагадування дорослого вітаються і прощаються, кажуть «спасибі» і «будь ласка», не перебивають дорослого, ввічливо звертаються до нього. Крім того, вони можуть за власною ініціативою прибирати іграшки, виконувати прості трудові обов'язки, доводити справу до кінця. Проте слідування таким правилам часто буває нестійким — діти легко відволікаються на те, що їм більш цікаво, а буває, що дитина добре поводить тільки у присутності найбільш значущих для неї людей. У цьому віці у дітей з'являються уявлення про те, як належить поводитися дівчаткам, а як — хлопчикам. Діти добре виділяють невідповідність нормам і правилам не тільки у поведінці іншого, але й у своїй власній, емоційно це переживають, що підвищує їх спроможність регулювати поведінку. Таким чином, поведінка дитини 4–5 років не настільки імпульсивна й безпосередня, як у 3–4 роки, хоча в деяких ситуаціях дитині все ще потрібне нагадування дорослого або однолітків про необхідність до-тримання тих чи інших норм і правил. Для дітей цього віку характерною є поява групових традицій: хто де сидить, послідовність ігор, при-вітання одне одного з днем народження тощо.

Дітьми цього віку вже добре освоєний алгоритм процесів самообслуговування: вмивання, одягання, купання, прийому їжі, прибирання приміщення. Дошкільнята знають і використовують за призначенням атрибути, які супроводжують ці процеси: мило, рушник, носовичок, серветку, столові прибори. Рівень освоєння культурно-гігієнічних навичок такий, що діти вільно переносять їх у сюжетно-рольову гру. З'являється зосередженість на своєму самопочутті, дитину починає хвилювати тема власного здоров'я.

Дитина п'ятого року життя здатна елементарно охарактеризувати своє самопочуття, привернути увагу дорослого в разі нездужання. Діти з 4 до 5 років мають диференційоване уявлення про власну ген-дерну приналежність, аргументують її за низкою ознак (Я хлопчик, я ношу штанці, а не сукні, у мене коротка зачіска); виявляють прагнення до дорослішання відповідно до адекватної гендерної ролі: хлопчик — син, онук, брат, батько, чоловік;

дівчинка — дочка, внучка, сестра, мати, жінка. Вони опановують окремі способи дій, що домінують у поведінці дорослих людей відповідного гендеру. Так, хлопчики намагаються виконувати завдання, що вимагають прояву силових якостей, а дівчатка реалізують себе в іграх «Дочки-матері», «Балерина» і більш схильні до «красивих» дій. До 5 років діти вже мають уявлення про особливості найбільш поширених чоловічих і жіночих професій, види відпочинку, специфіку поведінки у спілкуванні з іншими людьми, окремі жіночі та чоловічі якості, вміють розпізнавати й оцінювати адекватно гендерній приналежності емоційні стани та вчинки дорослих людей різної статі. З 4 до 5 років основні труднощі у поведінці та спілкуванні дитини з оточуючими, які були пов'язані з кризою 3 років (упертість, норовливість, конфліктність тощо), поступово відходять у минуле, й допитливий малюк активно освоює навколишній світ предметів і речей, світ людських відносин. Найкраще це вдається дітям у грі.

Діти п'ятого року життя продовжують програвати дії з предмета-ми, але тепер зовнішня послідовність цих дій уже відповідає реальній дійсності: дитина спочатку ріже хліб і тільки потім ставить його на стіл перед ляльками (в ранньому й на самому початку дошкільного віку послідовність дій не мала для гри такого значення). У грі діти називають свої ролі, розуміють умовність прийнятих ролей. Відбувається поділ ігрових і реальних взаємин. У процесі гри ролі можуть змінюватися. Для дитини п'ятого року життя однолітки стають більш привабливими та бажаними партнерами по грі, ніж дорослі. У загальну гру запрошується від двох до п'яти дітей, а тривалість спільних ігор становить у середньому 15–20 хв, в окремих випадках може досягати і 40–50 хв. Діти цього віку стають більш перебірливими у взаєминах і спілкуванні: у них є постійні партнери по іграх, хоча протягом року вони можуть і помінятися кілька разів; дедалі яскравіше проявляється схильність до ігор з дітьми однієї статі. Щоправда, дитина ще не ставиться до інших однолітків як до рівноправних партнерів по грі. Поступово ускладнюються репліки персонажів, діти орієнтуються на рольові висловлювання одне одного, часто в такому спілкуванні відбувається по-дальший розвиток сюжету. При вирішенні конфліктів у грі діти дедалі частіше намагаються домовитися з партнером, пояснити свої бажання, а не наполягати на своєму.

Розвивається моторика дошкільнят. Так, у 4–5 років діти вміють переступати через рейки гімнастичної драбини, горизонтально розташованої на опорах (на висоті 20 см від підлоги), тримаючи руки на поясі; підкидають м'яч вгору і ловлять його двома руками (не менше 3–4 разів поспіль у зручному для дитини темпі); нанизують намистини середньої величини (або гудзики) на товсту нитку (або тонкий шнурок з жорстким наконечником). Дитина здатна активно й усвідомлено засвоювати й розучувати рухи, їх елементи, що дає їй змогу розширювати й збагачувати репертуар вже освоєних основних рухів більш складними. У віці від 4 до 5 років триває

засвоєння дітьми загальноприйнятих сенсорних еталонів, оволодіння способами їх використання та вдосконалення обстеження предметів. До 5 років діти, як правило, вже добре володіють уявленнями про основні кольори, орієнтуються у геометричних формах і відношеннях величин. Дитина вже може довільно спостерігати, розглядати й шукати предмети в навколишньому просторі. При обстеженні нескладних предметів дошкільник здатен дотримуватися певної послідовності: виділяти основні частини, визначати їх колір, форму та величину, а потім — додаткові частини. Сприймання в цьому віці поступово стає осмисленим, цілеспрямованим. У середньому дошкільному віці зв'язок мислення та дій зберігається, але вже не є таким безпосереднім, як раніше. У багатьох випадках не потрібно практичного маніпулювання з об'єктом, але у всіх випадках дитині необхідно чітко сприймати й наочно представляти цей об'єкт.

Мислення дітей 4–5 років протікає у формі наочних образів, слідуючи за сприйманням. Наприклад, діти можуть зрозуміти, що таке план кімнати. Якщо дитині запропонувати план частини групової кімнати, то вона зрозуміє, що на ньому зображено. При цьому можлива незначна допомога дорослого, приміром, пояснення того, як позначають вік-на та двері на плані. За допомогою схематичного зображення групової кімнати діти можуть знайти заховану іграшку (по позначці на плані). До 5 років увага стає все більш стійкою (якщо дитина пішла за м'ячем, то вже не буде відволікатися на інші цікаві предмети). Важливим показником розвитку уваги є те, що до 5 років в діяльності дитини з'являється дія за правилом — перший необхідний елемент до-вільної уваги.

Саме в цьому віці діти починають активно грати в ігри з правилами: настільні (лото, дитяче доміно) і рухливі (хованки, квач). У дошкільному віці інтенсивно розвивається пам'ять дитини. У 5 років дошкільник може запам'ятати вже 5–6 предметів з 10–15, зображених на пропонованих йому картинках.

У віці 4–5 років переважає репродуктивна уява, що відтворює образи, які описуються у віршах, оповіданнях дорослого, зустрічаються в мультфільмах. Особливості образів уяви залежать від досвіду дитини й рівня розуміння нею того, що вона чує від дорослих, бачить на картинках і т. д. У дітей часто змішується реальне і казкове, фантастичне. Уява допомагає дитині пізнавати навколишній світ, переходити від відомого до невідомого. Однак образи у дитини 4–5 років розрізнені й залежать від мінливих зовнішніх умов, оскільки ще відсутні цілеспрямовані дії уяви. Дитячі твори ще не можна вважати проявом продуктивної уяви, оскільки вони переважно не мають ще певної мети й будуються без будь-якого попереднього задуму. Елементи ж продуктивної уяви починають лише закладатися у грі, малюванні, конструюванні. У цьому віці відбувається розвиток ініціативності та самостійності дитини у спілкуванні з дорослими й

однолітками. Діти продовжують співпрацювати з дорослими у практичних справах (спільні ігри, доручення), поряд із цим активно прагнуть інтелектуального спілкування, що проявляється в численних питаннях (Чому? Навіщо? Для чого?), прагненні отримати від дорослого нову інформацію пізнавального характеру. Можливість встановлювати причинно-наслідкові зв'язки відображається в дитячих відповідях у формі складнопідрядних речень. У дітей спостерігається потреба у повазі дорослих, їх по-хвалі, тому на зауваження дорослих дитина п'ятого року життя реагує підвищеною вразливістю.

Спілкування з однолітками як і раніше тісно переплетене з іншими видами дитячої діяльності (грою, працею, продуктивною діяльністю), проте вже відзначаються й ситуації чистого спілкування. Для підтримки співробітництва, встановлення відносин у словнику дітей з'являються слова і вирази, що відображають моральні уявлення: слова участі, співчуття. Прагнучи привернути увагу однолітка і утримати її в процесі мовного спілкування, дитина вчиться використовувати засоби інтонаційної мовної виразності: регулювати силу голосу, інтонацію, ритм, темп мовлення залежно від ситуації спілкування.

У процесі спілкування з дорослими діти використовують правила мовного етикету: слова вітання, прощання, подяки, ввічливого прохання, співпереживання і співчуття. У більшості контактів головним засобом спілкування є мовлення, в розвитку якого відбуваються значні зміни. До 5 років у більшості своїй діти починають правильно вимовляти звуки рідної мови. Триває процес творчої зміни рідного мовлення, придумування нових слів і виразів (У лисого голова босоніж; Дивись, який ползук (про черв'яка) тощо). У мовленні дітей з'являються прийоми художнього мовлення: епітети, порівняння. Особливий інтерес викликають рими, найпростіші з яких діти легко запам'ятовують, а потім складають подібні. Діти 5 років вміють узгоджувати слова в реченні й здатні до елементарного узагальнення, об'єднуючи предмети у видові категорії, називають відмінності між предметами близьких видів: куртка та пальто, сукня й сарафан, жилет і кофта. Мовлення стає більш зв'язним і послідовним. З допомогою вихователя діти можуть переказувати короткі літературні твори, розповідати по картинці, описувати іграшку, передавати своїми словами враження з особистого досвіду. Якщо близькі дорослі постійно читають дошкільнятам дитячі книжки, читання може стати стійкою потребою. У цих умовах діти охоче відповідають на запитання, пов'язані з аналізом твору, дають пояснення вчинкам героїв.

Значну роль у накопиченні читацького досвіду відіграють ілюстрації. У віці 4–5 років діти здатні довго розглядати книгу, розповідати по картинці про її зміст. Улюблену книгу вони легко знаходять серед інших, можуть запам'ятати назву твору, автора, проте швидко забувають їх і підміняють

добре відомими. У цьому віці діти добре сприймають вимоги до поведінки з книгою, гігієнічні норми при роботі з нею. У зв'язку з розвитком емоційної сфери дітей значно поглиблюються їх переживання від прочитаного. Вони прагнуть перенести книжкові ситуації в життя, наслідують героїв творів, із задоволенням грають у рольові ігри, засновані на сюжетах казок, оповідань. Діти виявляють творчу ініціативу і придумують власні сюжетні повороти. Свої пропозиції вони вносять і при інсценуванні окремих уривків прочитаних творів. Чіпка пам'ять дає змогу дитині багато чого запам'ятати, вона легко вивчає напам'ять вірші й може виразно читати їх на публіці. З наростанням усвідомленості та довільності поведінки, поступовим посиленням ролі мовлення (дорослого і самої дитини), в управлінні поведінкою дитини стає можливим вирішення більш складних завдань у сфері без-пеки. Але при цьому дорослому слід враховувати несформованість вольових процесів, залежність поведінки дитини від емоцій, домінування емоційної позиції в мисленні та поведінці.

У середньому дошкільному віці активно розвиваються такі компоненти дитячої праці, як цілепокладання й контроль-перевірочні дії на базі освоєних трудових процесів. Це значно підвищує якість самообслуговування, дає дітям змогу освоювати господарсько-побутову працю й працю в природі.

У музично-художній та продуктивній діяльності діти емоційно відгукуються на художні твори, твори музичного та образотворчого мистецтва, в яких за допомогою образних засобів передані різні емоційні стани людей, тварин. Дошкільнята починають більш цілісно сприймати сюжет музичного твору, розуміти музичні образи. Активніше проявляється інтерес до музики, різних видів музичної діяльності. Виявляється різниця в перевагах, пов'язаних з музично-художньою діяльністю, у хлопчиків і дівчаток. Діти не тільки емоційно відгукуються на звучання музичного твору, а й захоплено говорять про нього (про характер музичних образів і розповіді, засоби музичної виразності, співвідносячи їх з життєвим досвідом). Музична пам'ять дає змогу дітям запам'ятовувати, упізнавати й навіть називати улюблені мелодії. Розвитку виконавської діяльності сприяє домінування у даному віці продуктивної мотивації (заспівати пісню, станцювати танець, зіграти на дитячому музичному інструменті, відтворити простий ритмічний малюнок). Діти роблять перші спроби творчості: створити танець, придумати музичну гру, імпровізувати нескладні ритми маршу або танцювальної мелодії.

На формування музичного смаку та інтересу до музично-художньої діяльності в цілому активно впливають установки дорослих. Важливим показником розвитку дитини-дошкільника є образотворча діяльність. До 5 років коло зображуваних дітьми предметів досить широке. У малюнках з'являються деталі. Задум дитячого малюнка може змінюватися по ходу зображення. Діти володіють найпростішими технічними вміннями та

навичками. Вони можуть своєчасно насичувати ворс пензля фарбою, промивати пензлик після закінчення роботи, змішувати на палітрі фарби; починають використовувати колір для прикрашання малюнка; можуть розгортати пластичні матеріали круговими й прямими рухами долонь рук, з'єднувати готові частини одну з одною, прикрашати виліплені предмети як за допомогою стеки, так і шляхом вдавлення. Конструювання набуває характеру продуктивної діяльності: діти замислюють майбутню конструкцію і здійснюють пошук способів її виконання. Вони можуть виготовляти вироби з паперу, природного матеріалу, починають опановувати техніку роботи з ножицями, складають композиції з готових і самостійно вирізаних простих форм. Змінюється композиція малюнків: від хаотичного розташування штрихів, мазків, форм діти переходять до фризової композиції — розташовують предмети ритмічно в ряд, повторюючи зображення по кілька разів.

Старша група (шостий рік життя)

Вікові особливості психічного розвитку дітей

Провідна потреба — у спілкуванні, творчій активності. Провідна діяльність — творча гра.

Провідна функція — уява.

Особливості віку

Спілкування з дорослим ситуативно-особистісне; прояв до-вільності всіх психічних процесів; у спілкуванні з однолітками відбувається перехід від ситуативно-ділової форми до поза ситуативно-ділової; прояв творчої активності в усіх видах діяльності; розвиток фантазії; статева ідентифікація.

Новоутворення: передбачення результату діяльності, активна плануюча функція мовлення, поза ситуативно-ділова форма спілкування з однолітками.

Дитина 5–6 років прагне пізнати себе й іншу людину як представника суспільства (найближчого соціуму), поступово починає усвідомлювати зв'язки та залежності у соціальній поведінці та взаєминах людей. У 5–6 років дошкільнята здійснюють позитивний моральний вибір (преважно в уявному плані). Незважаючи на те що, як і в 4–5 років, діти в більшості випадків використовують в мовленні слова-оцінки (хороший — поганий, добрий — злий), вони значно частіше починають вживати й більш точні слова для позначення моральних понять (важливий, чесний, дбайливий тощо). У цьому віці в поведінці дошкільників відбуваються якісні зміни: формується можливість саморегуляції, тобто діти починають висувати до себе ті вимоги, які раніше висували до них дорослі. Так вони можуть, не відволікаючись на більш цікаві справи, до-водити до кінця малопривабливу роботу (прибирати іграшки, наводити лад у кімнаті тощо). Це стає можливим завдяки усвідомленню дітьми загальноприйнятих норм і правил поведінки та обов'язковості їх виконання. Дитина емоційно переживає не тільки оцінку її

поведінки іншими, але й дотримання нею самою норм і правил, відповідність поведінки своїм морально-етичним уявленням. Проте дотримання норм (дружно грати, ділитися іграшками, контролювати агресію тощо), як правило, в цьому віці можливе лише у взаємодії з тими, хто найбільш симпатичний, з друзями.

У віці від 5 до 6 років відбуваються зміни в уявленнях дитини про себе. Ці уявлення починають включати не тільки характеристики, якими дитина наділяє себе справжню в даний відрізок часу, але й якості, якими вона хотіла б або, навпаки, не хотіла б володіти в майбутньому, і які існують поки як образи реальних людей або казкових персонажів (Я хочу бути таким, як Людина-Павук; Я буду, як принцеса тощо). У висловлюваннях виявляються засвоєні дітьми етичні норми. У цьому віці діти значною мірою орієнтовані на однолітків, більшу частину часу проводять з ними у спільних іграх і бесідах, оцінки та думки товаришів стають суттєвими для них. Підвищується вибірковість і стійкість взаємин з ровесниками. Свої переваги діти пояснюють успішністю тієї чи іншої дитини у грі.

У 5–6 років у дитини формується система первинної гендерної ідентичності, тому після 6 років виховні впливи на формування її окремих сторін вже набагато менш ефективні. У цьому віці діти мають диференційоване уявлення про свою гендерну приналежність за істотними ознаками (жіночі і чоловічі якості, особливості прояву почуттів, емоцій, специфіка гендерної поведінки). Дошкільнята оцінюють свої вчинки відповідно до гендерної приналежності, прогнозують можливі варіанти вирішення різних ситуацій спілкування з дітьми своєї та протилежної статі, усвідомлюють необхідність і доцільність виконання правил поведінки у взаєминах з дітьми різної статі відповідно до етикету, зауважують прояви жіночих і чоловічих якостей у поведінці оточуючих дорослих, орієнтуються на соціально схвалювані зразки жіночих і чоловічих проявів людей, літературних героїв і з задоволенням переймають ролі гідних чоловіків і жінок в ігровій, театралізованій та інших видах діяльності. При обґрунтуванні вибору однолітків протилежної статі хлопчики спираються на такі якості дівчаток, як краса, ніжність, лагідність, а дівчатка — на такі, як сила, здатність заступити-ся за іншого. При цьому якщо хлопчики мають яскраво виражені жіночі якості, то вони відкидаються хлоп'ячим товариством, дівчатка ж приймають у свою компанію таких хлопчиків. У 5–6 років діти мають уявлення про зовнішню красу чоловіків і жінок; встановлюють зв'язки між професіями чоловіків і жінок та їх статтю.

Істотні зміни відбуваються в цьому віці у дитячій грі, зокрема, в ігровій взаємодії, у якій істотне місце починає займати спільне обговорення правил гри. Діти часто намагаються контролювати дії одне одного, тобто вказують, як повинен поводитись той чи інший персонаж. У випадках виникнення конфліктів під час гри діти пояснюють партнерам свої дії або

критикують їх вчинки, посилаючись на правила. При розподілі дітьми цього віку ролей для гри можна іноді спостерігати і спроби спільного вирішення проблем (Хто буде ... ?). Разом з тим узгодження дій, розподіл обов'язків у дітей найчастіше виникає ще по ходу самої гри. Ускладнюється ігровий простір (наприклад, у грі «Театр» виділяються сцена і гримерна). Ігрові дії стають різноманітними. Поза грою спілкування дітей стає менш ситуативним. Вони охоче розповідають про те, що з ними сталося: де були, що бачили. Діти уважно слухають одне одного, емоційно співпереживають розповідям друзів (чи групи) або їхнім позитивним якостям (Вона хороша; Він не б'ється).

Більш досконалою стає велика моторика. Дитина цього віку здатна до освоєння складних рухів: може пройти по вузькій лавці і при цьому навіть переступити через невеликі перешкоди; вмє відбивати м'яч об землю однією рукою кілька разів поспіль. Вже спостерігаються відмінності в рухах хлопчиків і дівчаток (у хлопчиків — більш рвучкі, у дівчаток — м'які, плавні, врівноважені), у загальній конфігурації тіла залежно від статі дитини. Активно формується постава дітей, правильна манера триматися. За допомогою цілеспрямованої і систематичної рухової активності зміцнюються м'язи і зв'язки. Розвиваються витривалість (здатність досить тривалий час займатися фізичними вправами) і силові якості (здатність до застосування дитиною невеликих зусиль протягом досить тривалого часу).

Спритність і розвиток дрібної моторики проявляються у більш високому ступені самостійності дитини при самообслуговуванні: діти практично не потребують допомоги дорослого, коли одягаються і взуваються. Деякі з них можуть впоратися зі шнурками — просмикнути їх у черевик і зав'язати бантиком.

До 5 років діти оволодівають досить великим запасом уявлень про навколишній світ, які отримують завдяки своїй активності, прагненню ставити запитання та експериментувати. Уявлення про основні властивості предметів ще більше розширюються й поглиблюються. Дитина цього віку вже добре знає основні кольори та має уявлення про відтінки, тобто може показати два відтінки одного кольору: світло-червоний і темно-червоний. Діти шостого року життя можуть розповісти, чим відрізняються геометричні фігури одна від одної. Для них не складає труднощів зіставити між собою за величиною велику кількість предметів, наприклад: розставити по порядку 7–10 тарілок різної величини і розкласти до них відповідну кількість ложок різного розміру. Зростає здатність дитини орієнтуватися в просторі. Якщо запропонувати дошкільнику простий план кімнати, то він зможе показати ліжечко, на якому спить. Освоєння часу все ще не зовсім на належно-му рівні. Відсутня точна орієнтація в порах року, днях тижня. Діти добре засвоюють назви тих днів тижня і місяців року, з якими пов'язані яскраві події.

Увага дітей стає більш стійкою і довільною. Вони можуть займатися не дуже привабливою, але потрібною справою протягом 20–25 хв разом з дорослим. Дитина цього віку вже здатна діяти за правилом, яке задається дорослим (відібрати кілька фігур певної форми і кольору, знайти на малюнку зображення предметів і заштрихувати їх певним чином). Обсяг пам'яті змінюється не суттєво. Поліпшується її стійкість. При цьому для запам'ятовування діти вже можуть використовувати не-складні прийоми і засоби (підказками можуть виступати картки або малюнки).

У 5–6 років провідного значення набуває наочно-образне мислення, яке дає змогу дитині вирішувати більш складні завдання з використанням узагальнених наочних засобів (схем, креслень тощо) і уявлень про властивості різних предметів і явищ. До наочно-дієвого мислення діти вдаються в тих випадках, коли складно без практичних спроб виявити необхідні зв'язки та відносини. Наприклад, перш ніж керувати машинкою за допомогою пульта, дитина, спочатку пробує, встановлює зв'язок рухів машинки з маніпуляціями кнопок на пульті. При цьому спроби стають планомірними та цілеспрямованими. Завдання, в яких істотні для вирішення зв'язки можна виявити без практичних спроб, дитина нерідко розв'язує подумки.

Вік 5–6 років можна охарактеризувати як вік оволодіння дитиною активною (продуктивною) уявою, яка починає набувати самостійності, відділяючись від практичної діяльності та випереджаючи її. Образи уяви значно повніше й точніше відтворюють дійсність. Дитина починає чітко розрізняти дійсне й вигадане. Дії уяви — створення і втілення за-думу — починають складатися спочатку в грі. Це проявляється в тому, що передусім у грі народжується її задум і сюжет. Поступово діти на-бувають здатність діяти за попереднім задумом у конструюванні і малюванні.

На шостому році життя дитини відбуваються важливі зміни у розвитку мовлення. Для дітей цього віку стає нормою правильна вимова звуків. Порівнюючи свою вимову з вимовою дорослих, дошкільник може виявити власні мовні недоліки. Дитина шостого року життя вільно використовує засоби інтонаційної виразності: може читати вірші сумно, весело або урочисто, здатна регулювати гучність голосу і темп мовлення залежно від ситуації (голосно читати вірші на святі або пошепки ділитися своїми секретами тощо). Діти починають вживати слова для узагальнення, синоніми, антоніми, відтінки значень слів, багато-значні слова. Словник дітей також активно поповнюється іменниками, що позначають назви професій, соціальних установ (бібліотека, пошта, універсам, спортивний клуб); дієсловами, що позначають трудові дії людей різних професій, прикметниками, що відображають якість дій, ставлення людей до професійної діяльності. Дошкільнята можуть використовувати у мовленні складні граматичні конструкції (іменники множини у родовому відмінку),

слідувати орфоепічним нормам мовлення, здатні до звукового аналізу простих слів, що складаються з трьох звуків. Діти вчаться самостійно будувати ігрові та ділові діалоги, освоюючи правила мовленнєвого етикету, користуватися прямою й непрямою мовою, в описовому й оповідальному монологах здатні передати стан героя, його настрій, ставлення до події, використовуючи епітети, порівняння. Коло читання дитини 5–6 років поповнюється творами різноманітної тематики, в тому числі пов'язаними з проблемами сім'ї, взаєминами з дорослими, однолітками, з історією країни.

Малюк здатний утримувати в пам'яті великий обсяг інформації, йому доступне читання з продовженням. Діти долучаються до літературного контексту, в який включається ще й автор, історія створення твору. Практика аналізу текстів, робота з ілюстраціями сприяють поглибленню читацького досвіду, формуванню читацьких симпатій. Підвищуються можливості безпеки життєдіяльності дитини 5–6 років. Це пов'язано із зростанням усвідомленості й довільності поведінки, подоланням езопової позиції (дитина вже здатна стати на позицію іншого).

Розвивається прогностична функція мислення, що дає змогу дитині бачити перспективу подій, передбачити близькі та віддалені наслідки як власних дій і вчинків, так дій і вчинків інших людей.

У старшому дошкільному віці (5–6 років) активно розвиваються планування і самооцінювання трудової діяльності (за умови сформованості всіх інших компонентів дитячої праці). Освоєні раніше види дитячої праці виконуються якісно, швидко, усвідомлено. Стає можливим освоєння дітьми різних видів ручної праці. У процесі сприймання художніх творів, творів музичного та образотворчого мистецтва діти здатні обирати те, що їм більше подобається (твір, персонаж, образ), обґрунтовуючи вибір за допомогою елементів естетичної оцінки. Вони емоційно відгукуються на ті твори мистецтва, в яких передано зрозумілі їм почуття і стосунки, різні емоційні стани людей, тварин, боротьба добра зі злом.

У старшому дошкільному віці відбувається істотне збагачення музичної ерудиції дітей: формуються початкові уявлення про види і жанри музики, встановлюються зв'язки між художнім образом і засобами виразності, які використовують композитори, формулюються естетичні оцінки і судження, обґрунтовуються музичні вподобання, про-являється деяка естетична вибірковість. При слуханні музики діти ви-являють більшу зосередженість і уважність, удосконалюється якість музичної діяльності, творчі прояви стають більш усвідомленими й спрямованими (образ, засоби виразності продумуються та свідомо добираються дітьми). У продуктивній діяльності діти також можуть зобразити задумане (задум веде за собою зображення). Розвиток дрібної моторики впливає на вдосконалення техніки художньої творчості. Дошкільнята можуть проводити вузькі та широкі лінії фарбою, малювати кільця, дуги, робити потріпаний мазок з однієї точки,

змішувати фарбу на па літрі для отримання світлих, темних і нових відтінків, розбілювати основний тон для отримання більш світлого відтінку, накладати одну фарбу на іншу. Вони у змозі ліпити з цілого шматка глини, моделюючи форму кінчиками пальців, згладжувати місця з'єднання, відтягувати деталі пальцями від основної форми, прикрашати свої роботи за допомогою стеки, розписувати їх. Удосконалюються і розвиваються практичні навички роботи з ножицями: діти можуть ви-різати кола з квадратів, овали з прямокутників, перетворювати одні геометричні фігури на інші: квадрат — на кілька трикутників, прямокутник — на смужки, квадрати — на маленькі прямокутники; створювати з нарізаних фігур зображення різних предметів або декоративні композиції.

Діти конструюють за умовами, заданими дорослими, але вже готові і до самостійного творчого конструювання з різних матеріалів. У них формуються узагальнені способи дій та узагальнені уявлення про об'єкти, які вони конструюють.

РОЗДІЛ 6.

ПЕРЕЛІК ОСВІТНІХ НАПРЯМІВ

- Особистість дитини.
- Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі.
- Дитина у природному довкіллі.
- Гра дитини.
- Дитина в соціумі.
- Мовлення дитини.
- Дитина у світі мистецтва.

РОЗДІЛ 7.

ПОКАЗНИКИ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗА ОСВІТНІМИ НАПРЯМАМИ

І молодша група (третій рік життя)

Особистість дитини

- Бере участь у різних формах роботи з фізичного розвитку, організованих вихователем;
- рухається, зберігаючи стійке положення тіла, орієнтується в просторі;
- виконує різноманітні вправи з ходьби, бігу, в стрибках, коченні, киданні, лазінні, рівновазі;
- катається на санках, триколісному велосипеді, виконує вправи для адаптації на воді та оволодіння плаванням;
- позитивно ставиться до виконання загартовувальних процедур та вправ із формування рухових навичок;

- має елементарні навички самостійного вмивання, користування милом та індивідуальним рушником;
- має навички культури поведінки за столом;
- визначає і показує частини тіла й показує їх;
- знає назви гігієнічних процедур: вмивання, одягання, роздягання тощо, самостійно виконує їх;
- користується милом, рушником, чистить зуби;
- оперує назвами статі людини;
- негативно ставиться до шкідливих звичок;
- розуміє, що рослинна їжа корисна;
- самостійно їсть, добре пережовує їжу; дотримується правил поведінки за столом;
- розуміє, що для здоров'я потрібно дотримуватись режиму дня;
- знає, що українські національні страви корисні для здоров'я;
- має уявлення природи на самопочуття людей;
- намагається не гратися гострими і дрібними предметами;
- знає, що категорично заборонено брати ліки та хімічні речовини;
- розуміє, що ігри з сірниками можуть бути причиною пожежі;
- має початкові знання про правила дорожнього руху;
- знає, що в природі є отруйні гриби, рослини, ягоди, тому їх брати у рот небезпечно;
- знає правила безпечної поведінки з домашніми тваринами;
- знає, що з незнайомими людьми треба бути обачним, не приймати їхні пропозиції;
- розуміє про наслідки своїх негативних емоцій для інших людей, тому намагається їх стримувати.

Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі

- під час художньо-трудових дій досліджує власні можливості;
- розрізняє та називає будівельні деталі (кубик, цеглинка, пластина) за формою та величиною, розуміє, що стійкість будівлі залежить від положення фігур;
- будує прості сюжетні та предметні фігури, називає їх;
- бачить у конструкціях зображення предметів навколишньої дійсності;
- охоче займається конструктивною діяльністю;
- усвідомлює, що споруда має бути акуратною;
- намагається дотримуватись форм товариських і доброзичливих взаємин із дітьми і дорослими;
- знає, що колір, форма, величина-постійні ознаки предметів, які варто враховувати під час різноманітних дій;

- групує однорідні предмети за формою, величиною і кольором; співвідносить різні предмети одночасно за величиною і формою;
- вміє співвідносити частини і ціле;
- розуміє поняття: «високо-низько», «вгорі-внизу», «далеко-близько», «в», «на», «під», «за», може показати розташування предметів у просторі;
- розрізняє на смак овочі, фрукти, вживає слова: «солодкий», «кислий», «гіркий» тощо;
- визначає предмети на дотик і зіставляє однакові та різні предмети;
- називає звуки за силою голосу (тихий-гучний);
- розпізнає голоси тварин і звуки у природі.

Дитина у природному довіллі

- розуміє, що все живе- гарне, добре й корисне;
- разом із дорослими доглядає за рослинами, піклується про приручених тварин;
- бережно ставиться до всіх об'єктів природи;
- розповідає про найпоширеніші явища в природі: сонце світить, тепліє, з'являється листя на деревах, зацвітають квіти тощо;
- розрізняє властивості води;
- розрізняє властивості піску і ґрунту;
- розпізнає рослини(овочі, фрукти, ягоди, дерева, кущі, трав'янисті рослини, квіти за їх зовнішнім виглядом);
- володіє елементарними знаннями про будову дерева;
- розпізнає свійських і диких тварин, їх дитинчат;
- орієнтується у назвах птахів: горобець, ворона... володіє елементарними уявленнями про Космос: Місяць, зорі, Сонце;
- разом із вихователем проводить елементарні дослідження з об'єктами природи;
- володіє елементарними навичками, орієнтованими на сталий розвиток(виконує елементарні трудові доручення дорослого; намагається дружно гратися з дітьми тощо.

Гра дитини

- знає народні ігри та грає у них за ініціативою дорослого;
- усвідомлює свої фізичні можливості;
- охоче бере участь у руховій діяльності;
- активно діє з предметами та іграшками; використовує предмети-замінники;

- задумує просте ігрове завдання та намагається реалізувати його⁴
- в іграх наслідує дорослих, бере на себе соціальну роль, дотримується правил гри;
- усвідомлює, що дорослий є організатор спільних ігор;
- входить у певні ігрові ролі;
- відчуває певне емоційне задоволення від гри , ролі в ній;
- адекватно реагує на пропозицію зайнятись ігровою діяльністю⁴
- ділиться іграшками з іншими дітьми;
- активно діє з іграшками, знає їхні особливості та функції, використовує їх в іграх;
- придумує сюжет побудови у конструкторсько-будівельних іграх, використовує побудову у сюжетно-рольових іграх.

Дитина в соціумі

- має елементарне уявлення про рідне місто, його вулиці;
- володіє елементарними знаннями про транспорт, його призначення, професію водія;
- впізнає державну символіку: Державний Прапор, Державний Герб України, Державний Гімн України;
- орієнтується у видах людської діяльності, у призначенні предметів вжитку, місцях їх зберігання;
- впізнає предмети за їх ознаками та властивостями, функціональним призначенням;
- відкриває нові властивості предметів , радіє своїм відкриттям;
- бережно ставиться до іграшок та книг;
- має уявлення про сім'ю, різні людей, які дбають одне про одного;
- виявляє почуття любові та поваги до рідних та близьких;
- виявляє уважність, прихильність до дорослих та однолітків;
- виявляє ввічливість, співчуття у поводженні з дорослими та дітьми;
- виявляє дружні контакти у грі з дітьми, праці, продуктивній діяльності;
- виявляє почуття симпатії до дітей⁴
- виявляє культуру поведінки у громадських місцях.

Мовлення дитини

- вимовляє правильно чітко всі голосні та приголосні звуки, крім шиплячих;
- легко повторює слова за дорослими , в ігровій формі добирає рими;
- промовляє слова в різному темпі та з різною силою;
- розмовляє реченнями: простими, поширеними, складносурядними, складнопідрядними зі сполучниками та сполучними словами, хоча часом вони ще аграматичні;

- у вживає іменники в однині та множині, іменники з прийменниками; у розуміє теперішній і майбутній час;
- вживає дієслова у наказовому способі з відтінками лагідності, ввічливості;
- частково узгоджує іменники з прикметниками та присвійними займенниками у роді та числі.
- вживає слова прохання, подяки, вибачення;
- вітається та прощається з дорослими;
- веде розмову без зайвих жестів;
- намагається не вживати у мовленні слів-паразитів;
- не втручається в розмову дорослих.

Дитина у світі мистецтва

- самостійно маніпулює з матеріалом для художньо-творчих дій;
- правильно тримає олівець, пензлик; розминає глину, ділить її на шматки;
- має уявлення про безпечне поводження з матеріалами та інструментами для занять образотворчою діяльністю;
- на заняттях працює з дорослим і самостійно;
- ідентифікує та диференціює своє “Я” із зображеннями, іншими дітьми;
- позитивно реагує на художньо-творчу діяльність;
- встановлює емоційний контакт із дорослим під час занять;
- намагається досягти успіху у роботі, пишається своїми результатами, хизується ними перед ровесниками;
- досліджує свої вміння, намагається використати їх;
- знає призначення матеріалів для занять образотворчою діяльністю;
- короткими фразами розповідає про свої дії на заняттях, вільно вживає займенник “я”; у емоційно реагує на зображення, проявляє своє ставлення до них;
- радо експериментує з матеріалами й інструментами із образотворчої діяльності, знає їх властивості;
- під час розгляду зображень, картин намагається встановити елементарні причинно-наслідкові зв'язки;
- під час художньо-трудова дій досліджує власні можливості;
- у емоційно відгукується на музику;
- розрізняє звучання різних інструментів (брязкальце, сопілка, барабан, дзвіночок); у розрізняє музику за висотою, ритмом;
- виконує невеликі за розміром пісні;
- виконує прості танцювальні рухи: притупування, ходьба, біг, кружляння, напівприсідання, плескання в долоні, наслідує рухи тварин;
- ходить по колу з допомогою дорослого;

- передає ритм ходьби та бігу, змінює рухи під час виконання гри і танцю;
- розуміє загальний моральний зміст художніх творів;
- емоційно реагує на зміст казки, співчуває її героям;
- знає і розповідає напам'ять кілька народних пісень, забавлянок, віршів;
- відповідає на запитання дорослого за змістом твору;
- знаходить на ілюстраціях персонажів твору, називає їх;
- виконує адекватні рухи, жести в ході розігрування українських народних казок, забавлянок;
- бере участь в інсценуванні українських народних казок.

Молодший дошкільний вік(четвертий рік життя)

Особистість дитини

- розрізняє людей за статтю, віком, а також здорову людину від хворої (за зовнішнім виглядом, самопочуттям);
- розуміє значення запобігання захворюванням;
- називає культурно-гігієнічні й гартувальні процедури, рухи, позитивно ставиться до їх виконання; у орієнтується в основних проявах органів чуттів: око – бачить, вухо – чує, ніс – відчуває запах, рот – смак;
- усвідомлює, що людина народжується, проходить різні етапи життєвого циклу;
- називає і відрізняє основні групи їжі – овочі, фрукти, каші; знає їх роль у забезпеченні здоров'я;
- орієнтується в ознаках спраги і голоду, вміє їх ідентифікувати; у розуміє важливу роль питної води;
- знає основні вимоги до режиму та гігієни харчування, дотримує правил культурної поведінки за столом;
- володіє вміннями і навичками особистої гігієни, вміє доглядати за порожниною рота; самостійно мити руки і обличчя, користуватися милом, рушником, носовичком, причісуватися;
- розуміє вплив розпорядку дня на здоров'я;
- розуміє, що стан погоди впливає на настрій;
- знає, як захиститися від несприятливих погодних явищ;
- усвідомлює почуття, що виникають під час милування природою;
- усвідомлює, що потрібно негативно ставитися до шкідливих звичок і намагатися уникати їх;
- розуміє оздоровчі функції національних страв;
- усвідомлює, що настрій впливає на поведінку та здоров'я.

Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі

- лічить предмети в межах 5, вживаючи числівники;
- порівнює контрастні за кількістю множини предметів (один – багато);
  - визначає період доби на основі спостереження за природними ознаками (сонце встає – ранок, сонце високо над головою – день тощо);
  - розрізняє і називає геометричні фігури: площинні – квадрат, круг, трикутник; об'ємні – куля, куб;
  - порівнює та добирає контрастні за величиною предмети;
  - класифікує предмети за однією ознакою;
  - володіє прийомами порівняння множин за кількістю, способом накладання та прикладання елементів однієї множини до елементів іншої;
  - вміє розрізнити деталі будівельного матеріалу;
  - створює елементарні споруди шляхом комбінування знайомих форм, розташовує їх залежно від стійкості деталей на площині;
  - зводить різноманітні будівлі для обслуговування та реалізації ігрових задумів;
  - має елементарні уявлення про властивості паперу, вміє вибирати серед інших цей матеріал;
  - працює з пазлами, складає картинки за сюжетом знайомої казки; уу працює з рухомим конструктором, вміє визначати основні деталі; уу створює споруди з піску, снігу, виокремлюючи деталі.

Дитина в природному довкіллі

- розуміє, що сонце знаходиться на небі, воно світить, зігріває все навкруги, несе тепло до землі рослинам, тваринам і людині;
- визначає властивості води, снігу, льоду;
- відрізняє пісок від глини і визначає їх властивості;
- розрізняє і класифікує дерева, овочі, фрукти, квіти, трав'янисті рослини, зокрема ті, що розповсюджені у Західній Україні;
  - встановлює прості причинно-наслідкові зв'язки, пов'язані з сезонними змінами;
  - називає пори року і визначає їх характерні ознаки;
  - визначає стан погоди (іде дощ, сніг; дме вітер, світить сонце тощо), знає, яка погода найчастіше буває у Західному регіоні;
  - визначає стан неба у різну погоду;
  - працює в куточку природи, на городі, у квітнику;
  - милується природою рідного краю, бережно ставиться до її об'єктів;
  - розрізняє дерева, городні, кімнатні, квіти різних пір року, дикорослі рослини; знає умови, в яких вони ростуть (ліс, сад, грядка тощо);
  - знає будову рослин;
  - цікавиться природою свого регіону (рослини, тварини);
  - називає свійських і диких тварин, птахів та умови їх існування;
  - намагається дотримувати правил поведінки у природному довкіллі:

не рве квітів, не руйнує мурашників, не ловить метеликів, не завдає шкоди жукам;

- доглядає за рослинами, тваринами;
- усвідомлює, що життя і здоров'я залежать від довкілля;
- цікавиться світом навколоземного простору, радіє красі зоряного неба.

Гра дитини

- проявляє активність у різних видах ігрової діяльності з однолітками та дорослим;
- у спільних іграх дотримує правил моральних норм поведінки;
- враховує смаки та вподобання однолітків щодо вибору виду ігрової діяльності, атрибутів, сюжету, місця гри;
- намагається не конфліктувати;
- намагається утримуватися від суперництва в ігровій діяльності, пропонує свою допомогу;
- відчуває гордість за свої досягнення, радіє власній кмітливості та вмінням;
- відрізняє ігрову від інших видів діяльності;
- знає різні види ігор;
- використовує за призначенням атрибути до ігор;
- вперше проявляє спроби враховувати властивості предметів під час використання їх у грі;
- проявляє зацікавленість спільною грою;
- цікавиться своєю роллю у грі;
- передає в іграх свої враження від спілкування з довкіллям;
- передає в іграх види діяльності та взаємини дорослих.

Дитина в соціумі

- прагне підтримувати порядок і затишок у житловому приміщенні, вдома та у дитячому садку, дбайливо ставиться до предметів побуту й іграшок, свого одягу та взуття;
- знає та називає членів сім'ї, родини;
- проявляє повагу до членів родини й особливостей родинних стосунків, турботливість, чуйність, тактовність;
- прагне висловлювати елементарні адекватні судження про свої досягнення;
- проявляє інтерес, дбайливе ставлення до навколишніх предметів.
- зацікавлено ставиться до предметного довкілля, доречно застосовує отримані раніше знання;
- має поняття про сенсорні еталони, про розмір, кількість, уміє орієнтуватися в просторі та в часі;
- називає предмети домашнього побуту і вжитку, знає їх застосу-

вання;

- має елементарні уявлення про сім'ю, родину, про рідну Батьківщину; уу знає професії своїх батьків, працівників дитячого садка, лікаря, продавця, водія, будівельника, поштаря; має уявлення про важливість різних професій;
- володіє культурою сприйняття предметного національного середовища;
- прагне підтримувати порядок і затишок в оселі, прикрашати її рушниками, серветками, посудом та іншими національними побутовими предметами;
- відображає в кольорах, лініях, ритмі, співах, рухах, музикуванні емоційні враження від ознайомлення з народними звичаями і традиціями, предметами довкілля;
- використовує загальноприйняті форми вітання, звертання, пошани, подяки;
- має знання про народні традиції, передає свої враження від участі у святкуванні календарно-обрядових свят через розповіді;
- знає народні ігри, потішки, забавлянки;
- милується виробами народних умільців, речами ужиткового мистецтва.

Мовлення дитини

- чітко і правильно вимовляє голосні та приголосні звуки, крім [р]; володіє правильною вимовою шиплячих [ш], [ж], [ч];
- має розвинений фонематичний слух; диференціює як далекі, так і близькі фонemi у словах;
- володіє розповідною, питальною, окличною інтонаціями;
- упрямовляє слова в різному темпі та з різною силою голосурозрізняє поняття “звук”, “слово”;
- розуміє й активно вживає слова всіх частин мови;
- вживає узагальнювальні слова, слова з однаковими суфіксами та префіксами; спільнокореневі слова;
- правильно вживає синоніми, антоніми, образні поетично-художні вирази, звуконаслідувальні слова;
- вживає слова відповідно до контексту висловлювання.
- оволодіває основними граматичними формами (рід, число, відмінок), правильно вживає рід і число іменників;
- засвоює закінчення родового та знахідного відмінків, кличний відмінок;
- утворює нові слова за допомогою префіксів за-, з-, на-, суфіксів, що виражають зменшеність та збільшеність предмета, емоційну оцінку пестливості;
- добирає однокореневі слова;
- використовує у мовленні складні іменники зі з'єднувальною голос-

ною (зорепад, снігопад) та інші складні слова;

- правильно вживає теперішній, минулий і майбутній час дієслів, наказовий спосіб дієслова;

- вживає ступені порівняння прикметників;

- у мовленні використовує займенники;

- узгоджує іменники з прикметниками в роді та числі;

- будує прості, поширені речення з прийменниками, сполучниками, однорідними членами речення, з прямою мовою;

- будує складносурядні та складнопідрядні речення зі сполучниками та сполучними словами.

- відповідає на запитання за змістом сюжетних та предметних картинок, художніх текстів, театральних вистав;

- разом із дорослим складає описові розповіді (3-4 речення) про іграшки, предмети, зображення на картинках;

- переказує за допомогою запитань добре знайомі казки;

- уживає в мовленні образні вирази (з текстів забавлянок, казок), звуконаслідувальні слова, фразеологічні звороти, приказки;

- частково володіє культурою мовного спілкування.

активно вживає слова ввічливості: вітання, прощання, вибачення, подяки;

- вислуховує співрозмовника;

- говорить спокійним голосом;

- вітається, називаючи ім'я дитини, ім'я та по батькові дорослого;

- не втручається у розмову дорослих.

- розуміє, розповідає українські народні казки,

розуміє та емоційно сприймає українські народні казки, пісеньки, забавлянки, оповідання;

- відтворює окремі фрази, частини художнього тексту за допомогою навідних запитань педагога;

- помічає особливості казки: звороти, повтори;

- розуміє та виразно читає поетичні твори;

- передає риму вірша, ритм народної забавлянки;

- передає емоційну виразність окремих речень під час вивчення вірша напам'ять;

- переказує добре знайомі художні твори за допомогою навідних запитань та підказувань;

- передає речення в питальній інтонації;

- відтворює рухи, жести героїв за текстом літературного твору; уу грається у сюжетно-рольові ігри за окремими епізодами художнього твору;

уу допомагає вихователеві у виготовленні декорацій, атрибутів до ігор-інсценівок;

- розглядає ілюстрації, пригадуючи зміст художнього твору;

- дотримується правил користування книжкою.

Дитина у світі мистецтва

- вміє користуватися матеріалами та інструментами для художньо-трудова дія;
  - свідомо ставиться до образотворення, планує свої дії, обговорює кінцевий результат, виправляє помилки;
  - бережно ставиться до своїх виробів;
  - у спільній роботі узгоджує свої дії з діями інших;
  - має найпростіші уявлення про види образотворчого мистецтва;
  - знає назву матеріалів та інструментів для художньо-творчої роботи;
  - може сформулювати мету власної діяльності;
  - під час роботи коментує власні дії, може спрогнозувати результат;
  - зосереджує увагу на яскравому, вражаючому, емоційно відгукується на прояви естетичного в оточенні, милується, дивується, насолоджується;
  - з радістю прикрашає до свят групову кімнату власними виробами;
  - під час роботи проявляє творчість, фантазію, самодіяльність;
  - намагається виконувати завдання різної складності;
  - час слухання музичних творів орієнтується в характері мелодії, настрої;
  - розрізняє контрастну динаміку звучання, тембр музичних іграшок та інструментів;
  - співає нескладні пісні, володіючи навичками розподілу дихання;
  - намагається співати злагоджено, протяжно;
  - рухається правильно, відображаючи ритм і темп музики;
  - виконує рухи з атрибутами та образні рухи;
  - танцює, виконуючи танцювальні рухи: “пружинка”, притупування однією та обома ногами, плескання в долоні, кружляння по одному та парами, “веселі ручки”;
  - проявляє фантазію під час виконання танцювальних рухів;
  - бере участь у музичній грі-драматизації на тему українських народних пісень, ігор;
- уу охоче водить хороводи.
- намагається в рухах передати прості образно-виразні дії того чи іншого персонажа, повторює ці рухи з іграшками;
- дає змогу іншим дітям зіграти свою роль;
  - проявляє інтерес до театралізованої діяльності з іншими дітьми;
  - висловлює власні судження щодо поведінки героя;
- уу під час передачі образу використовує засоби інтонаційної виразності;
- знає, що є різні види театру.

Середній дошкільний вік(п'ятий рік життя)

Особистість дитини

- називає основні частини тіла людини, функції деяких органів;
- розуміє значення руху в оздоровленні людини;
- виконує гартувальні процедури та розуміє їх значення для здоров'я;
- розуміє, що брудна вода – загроза для здоров'я, знає цілющі властивості води;
  - виконує гігієнічні процедури;
  - знає, як запобігати деяким хворобам, як доглядати за хворим;
  - має знання про функції шкіри та догляд за нею;
  - знає правила захисту тіла від негоди;
  - добирає одяг за сезоном;
  - має практичні навички використання природних чинників в оздоровленні;
  - розуміє, що краса природи сприятливо впливає на здоров'я людини;
  - знає основні правила захисту від інфекційних хвороб, надання першої допомоги хворій людині;
    - уміє поводитися під час хвороби, виконує настанови лікаря, необхідні процедури;
    - розуміє, що шкідливі звички впливають на здоров'я, намагається їх позбутися;
      - має знання про оздоровчі аспекти побуту українського народу;
      - розуміє необхідність користування індивідуальними предметами гігієни;
      - розуміє необхідність дотримання режиму дня для здоров'я людини;
      - знає про профілактичні заходи для зміцнення здоров'я;
      - усвідомлює вплив санітарного стану приміщення на здоров'я людини;
      - має навички культури поведінки за столом та гігієни харчування;
      - відрізняє корисні рослини від шкідливих та отруйних;
      - підтримує добрі взаємини з дітьми та дорослими; знає про вплив негативних емоцій на здоров'я та настрої.
      - розуміє причини виникнення пожежі, елементарні рятувальні дії під час пожежі;
      - має поняття про різні види переходів, дорожні знаки для пішоходів;
      - правила поведінки у транспорті та біля дороги;
      - дотримує правил поведінки з незнайомцями;
      - має уявлення про наслідки забав у небезпечних місцях;
      - розуміє небезпеку від користування гострими, ріжучими та вибухонебезпечними предметами;
      - має елементарні знання про небезпеку самостійного користування ліками і термометром, електроприладами;
      - уміє налагоджувати стосунки в мікрогрупі, проявляти товариськість;

- вміє дружити та уникати сварок;
- знає отруйні гриби, ягоди, рослини;
- знає про температурні травми та запобіжні заходи;
- знає про те, як треба поводитися з чужими та домашніми тваринами;
- вміє поводитися на водоймі у різні пори року;
- уникає гарячих предметів;
- знає, що не можна на морозі доторкатися до металу;
- усвідомлює, що в зимовий період небезпечно ходити під дахами та балконами, з яких звисають бурульки;
- розрізняє стиглі та нестиглі плоди, ягоди; знає, що вживати їх небезпечно для здоров'я;
- розуміє, що вживання сумнівних ягід, плодів, рослин може спричинити отруєння.
- знає, що для життя людини потрібні їжа, вода. Відрізняє корисну їжу від шкідливої;
  - знає про різні види відпочинку і бере активну участь у його проведенні;
  - знає, що немає більшої цінності, ніж здоров'я;
  - проявляє ввічливість, культуру поведінки у спілкуванні з дорослими й однолітками;
    - поважає право на ім'я інших, не дає товаришам прізвиськ;
    - знає, що сім'я – основа життя людини, об'єднує найрідніших людей і складається з батьків і дітей;
    - має елементарні уявлення про права та обов'язки дитини; пояснює їх відмінність;
      - знає, що має право на щасливе життя, обов'язок держави захищати її;
      - знає, що кожна людина має ім'я, яке вказує на належність до певної статі;
      - називає своє місце в родині з різних позицій: онук (онука), син (дочка), брат (сестра);
      - знає свою повну адресу;
      - знає, що на планеті живе багато людей із різними відмінностями, які розмовляють різними мовами, але їх усіх треба поважати;
      - проявляє інтерес до навчання;
      - відображає права й обов'язки у сюжетах казок, іграх;
      - пояснює своє місце та обов'язки в родині;
      - вміє малювати дерево родоводу, зображувати дорослих і дітей, їхню кількість за допомогою символів;
      - знає, що лише завдяки спільним зусиллям можна підтримувати порядок в оселі, в дошкільному навчальному закладі;
  - знає назви трудових дій, пов'язаних із певним трудовим процесом;
    - старанно виконує обов'язки чергових у їдальні, на занятті, в куточку живої природи.

Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі

- добирає відповідні матеріали для виготовлення виробу за зразком, моделлю, фотографією;
- збагачує і розширює предметно-ігрове середовище створеними власноруч і разом із дорослими конструкціями, іграшками;
- групує та систематизує предмети; у переміщається у просторі за заданим напрямком; у розрізняє частини доби, оперує поняттям “доба”;
- називає геометричні фігури та просторові геометричні форми;
- виокремлює з групи предметів предмети із заданими властивостями;
- знаходить геометричні фігури та просторові геометричні форми в предметах навколишнього середовища;
- розуміє, що останній числівник при лічбі відноситься до всієї групи перелічуваних предметів;
- розкладає предмети за вказаною ознакою в порядку зростання або спадання; у володіє прийомами накладання, прикладання;
- лічить у межах 5 кількісною та порядковою лічбою;
- вміє працювати з різними видами конструкторів, добирає деталі відповідної форми, розміру та колірної гами;
- має навички роботи з папером, клеєм та ножицями;
- творчо змінює будівлю, створюючи сюжетні споруди; розуміє просторове розміщення предметів, часові відношення на основі побутових прикладів.

Дитина в природному довкіллі

- у визначає зміни в природному довкіллі ;
- розрізняє пори року;
- визначає стан погоди (дощ, сніг), стан повітря (холодне, тепле, гаряче);
- знає, якою є погода у весняно-літній та осінньозимовий періоди;
- усвідомлює, як утворюється вітер (рухається повітря); як утворюється лід (замерзає вода);
- визначає властивості піску, глини, землі, основні ознаки води (на дотик, за смаком, кольором), вода – це рідина;
- дощ і калюжі – це вода;
- називає пори року і визначає зміни в рослинному і тваринному світі; у класифікує об’єкти: дерева, кущі, квіти, овочі, фрукти, птахи, комахи, тварини та називає їх;
- розпізнає диких і свійських тварин, знає їхні особливості, спосіб пересування та називає тих, які є у регіоні;
- розуміє, що бджоли роблять мед із нектару квітів; бджіл розводять на пасіках, мухи і комарі – корм для жаб, ящірок, ластівок;

- називає кімнатні рослини (бегонія, герань, лілія амазонська, колеус, бальзамін тощо), знає основні правила догляду за ними; у називає рослини і тварин, занесених до Червоної книги України (рослини – анемона, пролісок, фіалка тощо; тварини – їжак, білка, лось тощо), і тих, які є у Карпатському заповіднику;
- удоглядає за квітами в куточку природи, рослинами на грядці: прополює їх, підживлює, висаджує;
- веде довготривалі спостереження, доглядає за рослинами і тваринами; у розуміє, що в довкіллі немає ані корисних, ані шкідливих тварин – усі однаково важливі;
- бачить красу рідної землі, бережно ставиться до об'єктів природи;
- дотримує правил поведінки на природі, в зонах відпочинку;
- цікавиться зоряним небом і планетами Сонячної системи, їх особливостями.
- має навички, орієнтовані на сталий розвиток;
- уміє самотійно одягатися, роздягатися,взуватися, роззуватися; доглядати за своїм одягом і речами;
- самотійно вмивається, стежить за своєю зачіскою, користується носовичком чи серветками;
- сумлінно виконує обов'язки чергового в їдальні та під час підготовки до занять;
- підтримує порядок в груповій кімнаті: в куточку іграшок, книги;
- прибирає майданчик від опалого листя, сміття;
- стежить за чистотою піску в пісочниці, перекопує пісок;
- усвідомлює, що лише завдяки спільним зусиллям можна підтримувати порядок в оселі, в закладі дошкільної освіти;
- правильно вживає назви трудових дій, пов'язаних із трудовим процесом;
- знає про ощадливе використання світла, газу, води;
- розуміє, що часом необхідно відмовитися від бажання придбати якусь річ;
- знають, що речі ,які викидають , проходять вторинну переробку;
- знає, що сміття потрібно сортувати і викидати у різні контейнери;
- вживає ввічливі форми звертання, прохання,подяки, вибачення; вітається і прощається;
- старається виявляти увагу до дорослих і дітей,бажання допомогти,зробити приємне.

Гра дитини

- бере активну участь у різних видах ігрової діяльності, в тому числі народних іграх, зіставляє кінцевий результат із метою;

- проявляє самостійність у виборі ігор;
- прагне запобігти конфліктним ситуаціям, дотримує норм культури ігрової діяльності;
- розуміє доконечність планомірності дій під час гри, добре відрізняє гру від інших видів діяльності;
- проявляє інтерес до спільної з однолітками діяльності, цікавиться визначенням власної ролі у грі;
- в іграх передає враження від довкілля;

намагається відійти від шаблонів, творчо використовує засоби для гри.

Дитина в соціумі

- має уявлення про сім'ю, родину та родинні взаємини: взаємодопомогу, взаємоповагу, турботу, любов;
- самостійно займається певною діяльністю, прагне підтримувати порядок і затишок у домі;
- шанобливо ставиться до рідного краю, до людей, їхнього минулого; у знає, що разом із родиною живе в Україні; впізнає державну символіку (Прапор, Гімн, Герб), любить Батьківщину;
- прагне створити затишок у рідній домі, має знання про якості та використання предметів домашнього вжитку;
- називає професії, виконувану діяльність і результат праці дорослих, сучасний транспорт, розрізняє і групує за призначенням транспортні засоби;
- володіє елементарними навиками, бережно ставиться до результатів людської праці.
- дотримує норм культури спілкування, поважає інших, турбується про них, проявляє привітність та гостинність, пошану до старших;
- дотримує родинних звичаїв і традицій під час святкування свят;
- має уявлення про високу духовну культуру українського народу, про звичаї та традиції, про споконвічне прагнення українців до краси;
- емоційно сприймає народну іграшку, традиційний одяг, вироби народних майстрів; у розуміє, що Україна є Батьківщиною, має свою символіку, мову, звичаї та традиції, календарно-обрядові свята.
- виявляє стійкий інтерес до історії рідної землі;
- має уявлення про житло, предмети народного декоративно-ужиткового мистецтва, їх використання в повсякденному житті, народну іграшку, вишивку, український національний одяг, сім'ю та сімейні традиції в Україні та в Західному регіоні;
- милується чарівним світом народного декоративно-ужиткового мистецтва, різнобарвним багатством пісенних та хореографічних традицій; у бере участь у святкуванні календарно-обрядових свят;

- знає назву міста (села), в якому проживає, його визначні місця;
- називає предмети побуту, коротко характеризує їх;
- розповідає про домівку, своїх рідних, називає їхні імена, прізвища, професію або вид діяльності;
- використовує порівняння;
- вміє охарактеризувати працю дорослих; у розповідає про свої враження від побаченого.
- упрягне до позитивних форм поведінки, уважна до оцінок дорослих; у дотримує елементарних правил культури спілкування з дорослими й однолітками;
- намагається оцінити дії та вчинки інших людей з позиції відомих правил та оцінок;
- вміє порадіти за однолітків; звертаючись до них, проявляє вміння зрозуміти їх, допомогти їм;
- проявляє посильну турботу про літніх людей;
- прагне виконувати трудові доручення дорослих, діяти разом із ними;
- володіє необхідними культурно-гігієнічними навичками;
- вміє культурно поводитися у громадських місцях.

Мовлення дитини

- Правильно називає всі звуки рідної мови;
- вживає слова всіх частин мови;
- розрізняє і правильно вживає узагальнювальні у диференціює поняття “звук”, “слово”; у інтонаційно вимовляє звук у слові;
- добирає слова з потрібним звуком; у виокремлює із тексту слова з відповідним звуком;
- виділяє у слові перший і останній звуки;
- складає речення за наочним матеріалом;
- послідовно називає слова у реченні.
- розрізняє і правильно вживає узагальнювальні абстрактні слова, слова, що означають збірні, образні вирази; складні, багатозначні слова;
- добирає синоніми й антоніми до слів;
- утворює нові слова від усіх частин мови;
- користується образними виразами, фразеологічними зворотами відповідно до ситуації, а також звуконаслідувальними словами;
- засвоює граматичні форми, відмінкові закінчення, хоч робить незначні граматичні помилки (чергування приголосних);
- утворює форми однини та множини;
- у утворює від інших частин мови нові граматичні форми за допомогою суфіксів, префіксів;

- засвоює рід іменників, кличний відмінок як у звертанні до дітей, так і до дорослих; у утворює наказовий спосіб дієслова;
- будує речення різного типу: прості, складносурядні зі сполучними словами, прямою мовою;
- правильно вживає відмінкові форми неозначених займенників; у вживає у мовленні порядкові числівники й узгоджує їх з іменниками.
- самостійно вступає у розмову з дітьми, дорослими, підтримує діалог;
- веде організований (стимульований) діалог на запропоновану тему, груповий діалог (бесіду);
- відповідає реченнями на запитання за змістом картини, художнього тексту;
- складає розповіді за зразком вихователя: описові, сюжетні, з опорою на наочний матеріал і без нього; у переказує знайомі оповідання й казки.
- володіє мовленнєвим етикетом (вітання, прощання, знайомства, подяки, вибачення, прохання);
- намагається не вживати у мовленні слів-вulgаризмів, жаргонних слів, діалектів.

Дитина у світі мистецтва

- знає і впізнає народну іграшку, захоплюється нею як витвором мистецтва;
- доречно імітує рухи, жести персонажів;
- вдало передає рольову поведінку;
- згруповує однолітків для спільної театралізованої діяльності;
- вміє відтворювати позитивних і негативних персонажів;
- зважає на інтереси інших учасників дійства;
- емоційно переживає сюжет твору;
- знає, називає та може передати основні емоції людини;
- вдало передає характерні риси персонажів;
- діє в ігрових ситуаціях відповідно до змісту;
- вміє розповісти про враження від вистави;
- описує характер героя, його вчинки; у пробує читати монолог; у висловлює своє ставлення до художніх творів;
- розуміє, що вистава з гарними яскравими декораціями ліпше сприймається; у бере активну участь в обговоренні сюжету;
- проявляє фантазію та вигадку, передаючи образ персонажа, відтворює власну думку про нього. користується в образотворчій діяльності не лише традиційними матеріалами та інструментами, але й новими;
- досягає бажаних результатів, наслідуючи рухи дорослого; у вміє долати труднощі на шляху до досягнення мети;

- планує свої дії, їх послідовність, розуміє доцільність цих дій;
- удосконалює власні вироби, переробляє у разі потреби;
- намагається знайти виробам практичне застосування;
- знає і дотримує правил безпеки під час занять образотворчою діяльністю;
- самостійно прибирає робоче місце після закінчення роботи;
- цілеспрямовано привертає увагу дорослого й однолітків до власних виробів, вимагає позитивної оцінки; у прагне передати власне “Я” у художньо-творчих діях;
- болісно реагує на негативну оцінку;
- відмовляється від надмірної допомоги дорослого, прагне самостійно досягти успіху; у доводить свою думку;
- ідентифікує об’єкти природи та довкілля зі знайомими геометричними фігурами;
- володіє елементарним обсягом знань про види образотворчого мистецтва, розрізняє їх (з допомогою дорослого);
- проявляє зацікавленість своєю зовнішністю, намагається в автопортреті передати настрій, душевний стан;
- цінує і захоплюється витворами українських митців;
- у художньо-творчій діяльності планує свої дії;
- розповідає про задумане, способи досягнення мети, може прокоментувати ці дії, прогнозує кінцевий результат;
- коментує роботу над власним портретом, характеризує себе, називає частини тіла, обличчя;
- вміло використовує набуті навички образотворчої діяльності; у охоче виконує завдання естетичного характеру; у проявляє бажання займатися художньою творчістю; у розрізняє жанри мистецтва, розуміє їх своєрідність;
- у прикрашає перед святами свою домівку, групу власними виробами; у власноруч виготовляє подарунки рідним і близьким; у намагається проявити у роботі творчість, індивідуалізувати свій виріб; у пробує нове, незнайоме, проявляє зацікавленість до останнього, запитує, співвідносить побачене з власним обсягом знань; у проявляє винахідливість, фантазію, самостійність; у охоче експериментує з нетрадиційними техніками в образотворчій діяльності, очікує позитивного результату роботи.
- здатна захоплюватися красою музики та її виражальними засобами;
- співає природним голосом, без напруження, протяжно;
- починає і закінчує музичний твір разом з усіма дітьми;
- співає з інструментальним супроводом і без нього;
- вміє починати музичний твір після музичного вступу;

- ритмічно виконує рухи під музику, узгоджує їх із динамікою, характером, темпом, своєчасно змінює рухи під час танців та хороводів;
- виконує танці по одному та в парах, здатна імпровізувати рухи;
- драматизує музичні твори українських народних пісень та ігор;
- грає на музичних інструментах, добирає з допомогою вихователя мелодії, створює музичні мелодії та привітання.

Старший дошкільний вік(шостий рік життя)

Особистість дитини

- виконує правила особистої гігієни, усвідомлює доконечність дотримання режиму харчування, активної діяльності та відпочинку, знає основні ознаки здоров'я;
- володіє навичками основних рухів, уміє доцільно їх використовувати в разі потреби;
- прагне до легкості в ходьбі й бігові, під час бігу енергійно відштовхується від опори, збільшує довжину кроку, бігає з різною швидкістю, поєднує біг із подоланням перешкод;
- стрибає у висоту та довжину з розбігу, правильно розбігається;
- уміє підкидати та ловити м'яч однією рукою, відбиває м'яч від підлоги, стіни, поєднує мах з енергійним кидком предмета;
- лазить по гімнастичній стінці (драбині) різними способами, оволодіває лазінням по канату довільним способом; успішно пролізає в обруч прямо, лівим та правим боком, підлізає під дугу, перелазить через лаву (колоду) довільним способом;
- самостійно їздить на велосипеді , плаває довільним способом, знає спрощені правила ігор спортивного характеру ;
- володіє практичними навичками особистої гігієни та культури споживання їжі;
- розуміє, що рухова активність і гартувальні процедури приносять користь здоров'ю;

- володіє навиками виконання основних рухів і вправ гартування;
- у розуміє важливість для здоров'я дотримання режиму харчування, сну, рухової активності;
- розрізняє хвору та здорову людину та розуміє причини захворювань; має знання про складники здорового способу життя та їх значення для здоров'я;
- усвідомлює можливі чинники загрози здоров'ю людини;
- має практичні навички допомоги дорослим, які захворіли;
- розуміє корисність споживання овочів і фруктів для організму;
- розуміє залежність стану здоров'я від продуктів харчування;
- усвідомлює необхідність дотримання профілактичних заходів, має поняття про вплив санітарного стану приміщення на здоров'я;
  - знає, яких профілактичних заходів потрібно дотримувати, щоб не захворіти; у намагається стримувати негативні емоції; розуміє, що вони негативно впливають як на власне здоров'я, так і здоров'я довколишніх; у в іграх, у стосунках з дітьми проявляє дружнє взаєморозуміння;
  - розуміє: якщо добре поводитися, це приносить не лише позитивні емоції, а й впливає на гарний настрій довколишніх;
  - розуміє оздоровчу спрямованість побуту українського народу, знає страви української національної кухні та про їх вплив на здоров'я;
  - усвідомлює вплив сезонного одягу на здоров'я людини й одягається відповідно до пори року;
  - розуміє вплив природи та погодніх умов на настрій та самопочуття людини;
  - знає деякі лікарські рослини та методи їх застосування; у розуміє, що відпочинок на природі є фактором зміцнення здоров'я;
  - уміє запобігати виникненню пожежі, знає правила пожежної безпеки вдома, вміє діяти при виникненні пожежі та знає про роботу пожежників;

- уміє використовувати елементарні засоби гасіння вогню, користуватися телефоном для виклику рятувальних служб;
- знає частини вулиці, орієнтується за світлофором та деякими дорожніми знаками;
- Дотримується правил поведінки у транспорті, а також як поводитися, якщо загубився в незнайомому місці;
- відрізняє найвідоміші отруйні гриби від їстівних, керується правилами поведінки щодо обережного аоводження з домашніми та безпритульними тваринами;
- має уявлення про небезпеку та захист від комах, знає про поведінку в лісі, в полі, біля водойми в різні пори року;
- уміє користуватися ножем, ножицями, голкою, виделкою, іншими гострими та ріжучими предметами;
- знає про наслідки неправильного використання ліків та про можливі ртутні ураження при пошкодженні колби термометра;
- знає про небезпеку неправильного користування електричними та газовими приладами;
- має уявлення про поведінку під час стихійного лиха (ураган, гроза, злива, повінь, землетрус).;
- Уміє оцінювати поведінку людей, самостійно намагається знайти вихід із будь-якої ситуації;
- Сумлінно виконує обов'язки;
- Має уявлення про свої права та обов'язки, поважає права інших.

Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі

- лічить у межах 10;
- порівнює множини за кількістю;
складає та розв'язує приклади, задачі на додавання, віднімання, користуючись цифрами та знаками;
- розрізняє довжину, ширину, висоту, товщину предметів;

визначає масу предметів за допомогою ваги, об'єм речовини за допомогою умовної мірки, порівнює предмети; у розрізняє геометричні фігури (круг, овал, трикутник, квадрат, прямокутник, ромб), просторові геометричні форми (куля, куб, циліндр, конус);

- оперує поняттями “тиждень”, “місяць”, “рік”; знає дні тижня, місяці року, пори року; у знає цифрові знаки “-”, “+”, “=” та цифри від 1 до 9;

- визначає просторове розміщення предметів (включаючи поняття “праворуч”, “ліворуч”);

- розрізняє предмети за розміщенням;

- розуміє склад числа в межах “10”;

- порівнює суміжні числа; у має елементарні знання з народної математики;

- спільно будує, творчо розвиває сюжети ігор із будівлями;

- створює нові споруди за зразком, світлиною, малюнком, різні їх варіанти за умовами щодо розміру, форми, кольору, призначення, оздоблення;

- користується узагальненими уявленнями про можливості зведення і зміни різних конструкцій із конкретних матеріалів;

- виготовляє власноруч і разом із дорослими конструкції, іграшки, саморобки, використовує їх для реалізації ігрових задумів;

- втілює власний задум у будівлю, конструкцію.

- Виявляє зацікавленість до завдань, пов'язаних з інтелектуальним напруженням;

- Демонструє інтерес до самостійного розв'язання завдань та докладає вольових зусиль їх виконання.

Дитина у природному довкіллі

- у визначає зміни в природному довкіллі

- називає пори року, їх послідовність, впевнено визначає їх характерні ознаки;

- усвідомлює, що зменшення сонячного тепла спричинює зміни у природі, що з ними пов'язані зміни в рослинному і тваринному світі;
- розуміє, що вода – середовище для існування живих істот;
- місцезнаходження води, її якості, місця лікувальної води та назви рік у;
- у знає поширені явища природи своєї місцевості (роса, дощ, туман, веселка, гроза, град, мороз, снігопад, хуртовина, паморозь, іній);
- орієнтується у властивостях піску, глини, ґрунту;
- називає городні рослини, розрізняє їх; у розрізняє дерева, кущі, трав'янисті рослини; порівнює та аналізує їх особливості;
- називає різновиди лісу (листяний, хвойний), знає назви тварин і рослин, які поширені в лісі; у називає лікарські рослини та їх лікувальні властивості. Розуміє цінність життя і здоров'я людей, їх залежність від природного довкілля;
- називає свійських і диких тварин своєї місцевості, вміє знаходити спільне та відмінне у їхніх зовнішніх ознаках, будові; знає назви дитинчат тварин;
- розуміє, що свійські тварини потребують піклування; без них життя було б не таким цікавим, яскравим, радісним;
- доглядає за рослинами, тваринами у куточку природи;
- називає і розпізнає птахів за зовнішніми ознаками, порівнює їх за величиною, забарвленням пір'я, способом пересування і за звуками;
- називає рослини і тварин, занесених у Червону книгу України;
- усвідомлює, що стан здоров'я залежить від чистоти повітря, ґрунту, води;
- підтримує чистоту дитячого майданчика та в зонах відпочинку (парк, сквер, ліс, озеро тощо);
- захоплюється загадковістю і таємничістю природи космосу;
- стежить за своїм одягом і взуттям, чистить та просушує вологий одяг, взуття;

- підтримує порядок у груповій кімнаті(складає іграшки після гри, бере участь у колективному прибиранні);
- сумлінно виконує обов'язки чергового та доручення вихователя;
- виготовляє вироби з паперу, картону, тканини, природного і штучного матеріалу;
- знає, для чого існують банки; деякі професії людей, які працюють у банківській сфері;
- уміє раціонально використовувати залишки продуктів харчування;
- намагається ощадливо використовувати електроенергію, воду, газ;
- демонструє навички ощадливого ставлення до ресурсів;
- розуміє доконечну потребу в дотриманні встановлених правил;
- виявляє доброзичливе ставлення до дітей та дорослих; у спілкуванні переважають ввічливі форми звертання, подяки, вибачення, прохання, вітається і прощається.

Гра дитини

- із задоволенням грає в ігри, проявляє активність;
- фізично витривала, розвинена відповідно до свого віку, швидка, спритна;
- знає призначення предметів і відповідно використовує їх в ігровій діяльності, діє впевнено, вправно;
- позитивно сприймає спільну ігрову діяльність;
- розкладає на місце матеріали та атрибути по закінченню гри;
- дотримує моральних норм та правил у грі, намагається бути справедливою, допомагає іншим дотримувати правил гри;
- у виборі ролей керується моральними цінностями;
- надає перевагу певним іграм, ролям, охоче проводить ігри на вулиці;
- відстоює право на вибір;
- стримує агресивність, намагається уникнути суперечок;

впевнена у своїх можливостях, гідно поводитися в разі виграшу (програшу);

- розповідає про сюжет гри, план майбутніх дій;
- виявляє ініціативу;
- для входження у рольовий образ варіює вирази обличчя, міняє жести, тембр голосу;
- ініціює організацію ігор з іншими дітьми;
- налагоджує партнерські взаємини на основі ігрового задуму;
- намагається творчо розвинути сюжет, придумує нові правила гри.

Дитина в соціумі

- знає культурні традиції свого народу та свого регіону, підтримує родинно-побутові традиції спілкування;
- має сформований інтерес до історії свого краю, емоційно сприймає творчість народних умільців, цінує результати їхньої праці;
- ознайоmlена з історією України, її столиці, рідного міста (села), регіону;
- знає про національні особливості української оселі, предметів побуту, національного одягу, національної іграшки, оберегів;
- має уявлення про національні звичаї та традиції, родинно-побутові звичаї, старовинні ритуали, українську кухню;
- має знання про українські народні ремесла, промисли, які поширені в Західному регіоні, їх історичні витoki і сучасне використання;
- у знає та використовує фольклор
- розуміє, що світі живуть різні народи і нації, до яких потрібно ставитися з повагою;
- проявляє любов і повагу до батьків, близьких людей, довколишніх;
- уміє поводитися з людьми відповідно до їхнього віку, фізичного стану та настрою;
- володіє навичками спілкування з дорослими та дітьми, проявляючи ввічливість;

- проявляє стриманість у висловлюванні негативних суджень;
- проявляє дружні та товариські стосунки з дітьми, допомагає молодшим дітям;
- уміє поступливо, ввічливо ставитися до дітей протилежної статі;
- усвідомлює відмінність між добром і злом, може пояснити свої вчинки, схвалити або засудити їх;
- може визнати свою провину, поступитися власними інтересами заради загального благополуччя;
- уникає конфліктів, уміє порозумітися, не нав'язує власної думки;
- допомагає батькам та іншим членам родини;
- уміє з повагою ставитися до рідних, знайомих, чужих літніх людей;
- здатна до самоконтролю та саморегуляції;
- зважає на думку інших;
- аналізує свою поведінку.
- бережно ставиться до предметів навколишньої дійсності, особистих речей;
- знає про роль житла та важливість створення затишку в рідній домівці;
- дотримується культури поведінки у громадських місцях, транспорті;
- уміє поступливо, ввічливо ставитися до дітей протилежної статі;
- усвідомлює відмінність між добром і злом, може пояснити свої вчинки, схвалити або засудити їх.

Мовлення дитини

- виокремлює слова та речення з потоку мовлення;
- розуміє, що слово позначає предмет, ознаку, дію;
- диференціює поняття “речення”, “слово”, “склад”, “звук”; у знає, що речення складається зі слів; визначає кількість слів у реченні, їх місце;
- складає речення самостійно та із запропонованим словом; у графічно зображає речення та визначає кількість слів у реченні;
- ділить слова на склади та визначає їх кількість і порядок у слові;

- графічно зображує поділ слів на склади; у правильно ставить наголос у слові та графічно зображує наголошений склад;
- аналізує запропоновані слова;
- розрізняє голосні, тверді та м'які приголосні звуки;
- вільно орієнтується у звуковій структурі слова;
- робить звуковий аналіз слова; у добирає слова до запропонованих моделей
- вживає слова всіх частин мови; багатозначні, складні, узагальнювальні слова;
- слова, які означають абстрактні поняття, що характеризують взаємини між людьми;
- користується в мовленні образними виразами, порівняннями;
- добирає синоніми, антоніми, фразеологічні звороти;
- розуміє і правильно пояснює слова-омоніми, переносне значення слів;
- послуговується дієсловами недоконаного виду, порівняльними прикметниками; у володіє словотворенням і словозміною;
- використовує у мовленні багато ввічливих слів і звертань;
- володіє граматичними категоріями рідної мови (рід, число, відмінок);
- переважно правильно вживає відмінкові закінчення; у правильно утворює кличний відмінок іменників;
- легко утворює за вказівкою дорослого нові слова (іменники, прикметники, дієслова) за допомогою суфіксів, префіксів, а також складні слова;
- у мовленні користується різними типами речень: як простими, так і складними, зі сполучниками та сполучними словами, з однорідними членами, прямою мовою;
- складає окличні, питальні, розповідні, безособові речення зі вставними словами;

- добирає однокореневі слова;
- помічає і виправляє граматичні помилки у мовленні дітей, власному та мовленні дорослих;
- складає описові розповіді різного типу: сюжетно-описові, сюжетні за картинками, з власного досвіду, за зразком та планом вихователя;
- передає зміст знайомої казки, вистави, мультфільму;
- розповідає про події, свідком яких вона була;
- складає творчі розповіді: продовжує розповідь, яку розпочав вихователь, за опорними словами, за сюжетно-ігровою ситуацією, розповідь-міркування, розповідь-пояснення;
- складає розповіді-етюди, розповіді-мініатюри;
- переказує знайомі художні тексти різної складності й композиції за планом вихователя та за частинами;
- поділяє сюжетну картину на логічно завершені частини, придумує назву до частин;
- об'єднує кілька сюжетів в єдину розповідь (розповіді за серією картин, ілюстрацій, порівняльні розповіді);
- складає казки, загадки, розповіді про смішні випадки;
- дає розгорнуті відповіді на запитання з монологічними вставками;
- підтримує запропонований діалог відповідно до теми; буде стимульований діалог відповідно до ситуації (групове мовлення);
- володіє різними формами мовленнєвого етикету та культурою спілкування.
- знає українські народні казки про тварин, фантастичні, соціальнопобутові та казки інших народів, розповідає їх;
- визначає у структурі казки зачин, кінцівку, повтори, образні вирази, чарівні предмети;
- змінює початок (кінцівку) казки, вводить нових героїв у зміст казки за завданням вихователя;
- розуміє мораль казки; дає оцінку вчинкам героїв;

- бере участь у бесідах за змістом художнього твору, етичних бесідах та бесідах за запитаннями автора;
- емоційно передає зміст художнього твору;
- у визначає настрій твору;
- відтворює образність мови;
- у знає автора та назву вірша, читає його виразно.

Дитина у світі мистецтва

- проявляє елементарну практичну вмільість в образотворчій діяльності;
- володіє різними способами передачі образів;
- планує свої дії, передбачає майбутній результат;
- самостійно займається художньою творчістю;
- залучає однолітків до створення спільних робіт;
- уміє зображати контури й силуети людей різного віку та статі;
- розуміє доцільність раціонального використання матеріалів для художньо-творчих дій;
- вимагає позитивного оцінювання робіт;
- у колективній роботі намагається досягти високих стандартів, розуміє і приймає не лише схвальну оцінку. Здатна тривалий час займатися художньо-творчою діяльністю;
- осмислено надає перевагу продуктивній діяльності у вільний час;
- намагається досягти у роботі високих результатів, помічає недоліки власних виробів, самостійно усуває їх;
- із задоволенням передає власне “Я” в образотворчій діяльності, з симпатією сприймає себе, передає цей позитив у роботах;
- знає властивості матеріалів для художньо-творчої роботи, охоче експериментує з ними, знає правила безпечного користування ними;
- цікавиться художньо-творчими професіями: художник-пейзажист, анімаліст, дизайнер, художник-портретист, скульптор, архітектор;

- має власну думку щодо своїх робіт;
- порівнює власний портрет із зображеннями інших людей;
- аналізує власні роботи та твори мистецтва;
- називає прізвища відомих українських і зарубіжних митців;
- передає враження від творів мистецтва;
- коментує свої дії у процесі роботи;
- захоплюється витворами мистецтва;
- проявляє художній смак, може оцінити роботи інших, розділяє гарне – негарне;
- охоче долає труднощі на шляху до досягнення мети;
- вдається до апробації нового та незвичного, шукає ефективніші засоби;
- самостійно добирає потрібний матеріал, використовує його для підсилення характерності об'єктів і явищ;
- проявляє фантазію, веде пошукову діяльність.
- розрізняє українську народну та класичну музику;
- впізнає твір за вступом і мелодією;
- самостійно називає жанр твору, характер, настрій та засоби музичної виразності;
- має розвинений гармонічний слух;
- співає інтонаційно чисто, легко закінчує фрази пісень;
- уміє зберігати правильну позу під час співу;
- рухається відповідно до темпу, динаміки музики;
- відтворює ритмічний малюнок танцю (хороводу, гри);
- разом з іншими дітьми виконує танцювальні рухи: самостійно утворює коло, звужує та розширює його, робить викид ніг під час підскоків, рухається в парі (сходяться в парі і розходяться у різні сторони);
- вміє дотримувати відстані між парами;

- творчо використовує танці, пісні, придумує власні елементи танців, імпровізує на музичних інструментах;
- виконує в оркестрі на музичних інструментах невеликі п'єси;
- вправно і влучно передає образ героя, використовуючи жести, міміку, пантоміму, своєчасно вступає в дію;
- володіє азами керування маріонеткою;
- розрізняє добрі та погані вчинки, почуття персонажів, співвідносить їх із власними;
- намагається бути відповідальною, виконує доручені обов'язки;
- керується вподобаннями інших членів театралізації;
- добре орієнтується в емоційних станах, називає їх; проявляє себе емоційним та чуйним глядачем;
- має розвинене сприйняття театралізованого дійства, запам'ятовування, спостережливість;
- уміє самостійно складати сюжети та сценарії, показувати виставу театру іграшок, організувати гру "Театр";
- усвідомлює відмінність між реальним і фантастичним;
- уміє читати напам'ять віршовані тексти, переказує прозу, широко застосовує усну народну творчість;
- має чітку розвинену дикцію, користується засобами інтонаційної виразності;
- володіє діалогічним та монологічним мовленням;
- уміє оцінювати гарні декорації, бере активну участь у виготовленні масок, атрибутів для декору театралізованого дійства;
- обирає вірші, казки, ролі, керуючись власними вподобаннями;
- активно проявляє творчий задум, висуває цікаві ідеї, схильна втілювати їх у діяльність;
- фантазує, має багату уяву, почуття гумору; у проявляє самостійність, висловлює власну думку щодо перевтілення у сценічний образ;

- вносить у театралізацію творчі фрагменти.

Показники компетентності випускника закладу дошкільної освіти

- проявляє пізнавальний інтерес до навколишнього світу і взаємин людей;
- уміє адекватно поводитися в колективі, бути ввічливим, вихованим, приймати правильні рішення в різних життєвих ситуаціях;
- має сформовані уявлення про доброту, гуманність, чесність, справедливість як важливі якості взаємин між людьми;
- проявляє прихильність до дорослих та однолітків;
- уміє висловлювати своє ставлення; прагне позитивної оцінки довколишніх; у здатний до особистісного контакту з дорослими;
- уміє регулювати свої емоції;
- володіє вміннями планувати, організовувати (гру, працю), прагне досягти позитивних результатів в індивідуальній і спільній діяльності;
- уміє розв'язувати проблемні ситуації;
- дотримує правил особистої гігієни, знає основні ознаки здоров'я, усвідомлює необхідність проведення профілактичних заходів;
- уміє самостійно організувати рухливу, народну, дидактичну, сюжетно-рольову гру, розподіляти ролі;
- володіє навичками основних рухів, уміє доцільно їх використовувати в разі потреби;
- ознайомлений з правилами пожежної безпеки, вуличного руху, безпеки в побуті, у природі та з правилами поведінки з незнайомими людьми;
- уміє спілкуватися з людьми різного віку, статі;
- знає свої права та відповідально виконує обов'язки;
- ознайомлений з предметами довкілля (житло, споруди соціального призначення, зв'язок тощо), цінує предмети, зроблені людьми;

- має уявлення про державу, її символи;
- має елементарні уявлення про історію України, її столицю, місто (село), в якому проживає; у ознайомена з культурою свого народу (народні ігри, іграшки, ремесла, календарно-обрядові свята, звичаї та обряди, народний одяг, українська оселя);
- має сформований інтерес до історії свого краю; у знає імена рідних, поважає родину, родинні обереги, складає родинне дерево;
- знає характерні ознаки об'єктів природи (сонце, вода, повітря, ґрунт, пісок, глина);
- знає назви свійських і диких тварин, птахів, кущів, лікарських рослин, грибів, квітів, городніх рослин, садових рослин, комах, земноводних свого регіону;
- доглядає за квітами та мешканцями куточка природи; у володіє трудовими вміннями та навичками, проявляє працьовитість, бережне ставлення до результатів праці;
- усвідомлює, що стан здоров'я залежить від чистоти повітря, ґрунту, води;
- знає, що люди вивчають космос; у має розвинені навички самообслуговування, господарськопобутової праці, праці в природі; вміє виготовляти прості вироби з паперу, тканини, природного матеріалу; у чітко й правильно вимовляє звуки рідної мови; у має розвинене граматично-правильне та зв'язне мовлення (складає розповіді та переказує тексти);
- володіє мовленнєвим етикетом; у має розвинену дрібну моторику (вміння володіти олівцем, ручкою, ножицями);
- знає жанри художніх творів, передає зміст українських народних казок, уміє характеризувати персонажів твору;
- має уявлення про основні одиниці мовлення (звук, слово, речення);

- уміє лічити в межах 10, робити нескладні усні обчислення, розв'язувати арифметичні задачі; у встановлює закономірності, причинно-наслідкові зв'язки;
- уміє спостерігати, обстежувати, аналізувати, виокремлювати головне і другорядне, порівнювати і запам'ятовувати;
- уміє здійснювати найпростіші форми контролю власної діяльності, перевіряти зроблене, виправляти помилки;
- здійснює серіацію за величиною, довжиною, масою, об'ємом, орієнтується у просторі та часі;
- має розвинену інтелектуальну активність (уміння перетворити навчальне завдання на самостійну мету діяльності);
- має розвинене абстрактно-логічне мислення (здатність розуміти символи і, формулюючи запитання, самостійно розмірковувати, знаходити причини явищ, робити прості висновки);
- намагається економно використовувати електроенергію, воду, залишки продуктів харчування, вміє виокремлювати першочергові потреби сім'ї;
- уміє виокремлювати суттєві явища навколишнього середовища, порівнювати їх, бачити їх подібність і відмінність;
- малює, ліпить, аплікує, використовуючи нетрадиційні техніки зображення предметів; у уміє розрізняти музичні твори, танцювати, відтворюючи в рухах ритмічний малюнок; співати виразно, без напруження; грати на дитячих музичних інструментах;
- виготовляє власноруч і з допомогою дорослого конструкції, будівлі, саморобки, використовує їх для реалізації ігрових задумів;
- уміє застосовувати творчий досвід у повсякденній діяльності, досліджувати, продукувати ідеї;
- бере участь в іграх-драматизаціях, іграх-інсценуваннях, театралізованих іграх, передаючи образ за допомогою засобів

зовнішньої виразності та пантоміми, вносить творчі фрагменти в театралізацію;

- самостійно організовує і здійснює театралізовано-ігрову діяльність;
- Знає різні види та назви ігор; ініціює організацію ігор, дотримується правил гри, вміє налагоджувати партнерські стосунки у грі.

РОЗДІЛ 8.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ ІДЕАЛЬНОГО ПЕРШОКЛАСНИКА

Ідеальний першокласник - це дитина, яка має розвинені не тільки академічні навички, але й соціальні та емоційні компетенції.

1. Показники компетентності

- **Любить навчання.** Ідеальний першокласник цікавиться навчанням та постійно прагне дізнаватися щось нове. Він цінує знання та розуміє важливість освіти.
- **Комунікабельність.** Ідеальний першокласник має розвинені соціальні навички та вміє ефективно спілкуватися з однолітками та дорослими. Він вміє слухати та давати відповіді, співпрацювати в групах та вміє вирішувати конфлікти.
- **Самостійність.** Ідеальний першокласник має вміння самостійно працювати та приймати рішення. Він вміє самостійно збирати свої речі, виконувати прості домашні завдання та робити висновки.
- **Емоційна стійкість.** Ідеальний першокласник має вміння контролювати свої емоції та реагувати на стресові ситуації. Він вміє впоратися зі своїми емоціями та знає, як звертатися за допомогою, коли він відчувається неспокійним або занадто напруженим.
- **Вміння слідувати правилам.** Ідеальний першокласник поважає правила та вміє дотримуватися їх. Він розуміє, що правила допомагають йому та іншим вести себе відповідально та безпечно.
- **Креативність.** Ідеальний першокласник має вміння розвинути свою творчість та вміє думати нестандартно. Він може знайти нові шляхи розв'язання проблем, використовуючи свою уяву та творчість.

- **Здоровий спосіб життя.** Ідеальний першокласник знає, що здоров'я є важливим фактором для успішного навчання та життя. Він прагне здорового способу життя, включаючи здорову їжу та регулярну фізичну активність.

Загалом, ідеальний першокласник - це дитина, яка має розвинені різні компетенції та вміння, які допомагають їй успішно пристосовуватися до шкільного середовища, навчатися та розвиватися.

РОЗДІЛ 9.

ПЛАНУВАННЯ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДО «Фіалка» У 2023-2024 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

У освітньому процесі закладу реалізується зміст інваріантної та варіативної складової Базового компоненту дошкільної освіти.

Зміст інваріантної складової забезпечується через чинну Освітню програму для дітей від 2 до 7 років «Українське дошкілля» (оновлена).

1. Види діяльності

Розподіл занять на тиждень в організованих видах діяльності укладається за змістовними освітніми лініями відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України 20.04.2015 №446 «Про затвердження гранично допустимого навантаження на дитину у дошкільних навчальних закладах різних типів та форми власності». Кількість занять інваріантної складової повністю відповідає вимогам наказу. Види діяльності плануються за освітніми лініями:

«Особистість дитини», «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі», «Дитина в природному довкіллі», «Гра дитини», «Дитина в соціумі», «Мовлення дитини», «Дитина у світі мистецтва».

Реалізація програми передбачає врахування принципу інтеграції освітніх ліній у відповідності з віковими можливостями і особливостями вихованців.

2. Форми організації освітнього процесу

Набуття різних видів компетенцій дитиною дошкільного віку відбувається в різних формах (очна та дистанційна) та видах діяльності (ігровій — провідній для дітей дошкільного віку; руховій; природничій; предметній; образотворчій, музичній, театральній, літературній; сенсорно-пізнавальній і математичній; мовленнєвій; соціокультурній та інших) і вимагає практичного засвоєння дитиною системи елементарних (доступних) знань про себе та довкілля, моральних цінностей, уміння доречно застосовувати набуту інформацію. Протягом дня рівномірно розподіляються всі види активності за основними лініями розвитку залежно від бажань та інтересу дітей.

Тривалість спеціально організованих фронтальних занять становить:

- у групах раннього віку – 10 хвилин;
- у другій молодшій групі – не більше 15 хвилин;
- у середній групі – 20 хвилин;
- у старшій групі – 25 хвилин.

Тривалість перерв між заняттями – не менше 10 хвилин.

У освітньому процесі використовуються такі форми організації діяльності дітей: інтегровані, комплексні, індивідуальні, індивідуально-групові, групові заняття, а також міні-заняття упродовж дня, гуртки за інтересами.

Робота в гуртках за інтересами дітей ЗДО, є самостійною додатковою організаційною формою освітнього процесу. Її мета: задовольняти потреби й зацікавленості дитини до певного виду діяльності, розвивати її природні, загальні та спеціальні здібності; активізувати дитячу творчість, своєчасно виявляти обдарованість. Заняття в гуртках за інтересами планується в другій половині дня. Тривалість гурткової роботи – 15-25 хв. залежно від віку дітей.

Зміст освітньої програми передбачає:

- формування основ соціальної адаптації та життєвої компетентності дитини;
- виховання елементів природо доцільного світогляду, розвиток позитивного емоційно-ціннісного ставлення до довкілля;

- утвердження емоційно-ціннісного ставлення до практичної та духовної діяльності людини;
- розвиток потреби в реалізації власних творчих здібностей.

Реалізацію змісту освітньої програми здійснює команда педагогів: вихователь-методист, вихователі, інструктор з фізичної культури, викладач з англійської мови та викладач хореографії, керівник музичний, та медична сестра.

3. Навчальне навантаження

Розподіл занять на тиждень в організованих видах діяльності укладається за змістовними освітніми напрямками відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України 20.04.2015 №446 «Про затвердження гранично допустимого навантаження на дитини у дошкільних навчальних закладах різних типів та форми власності». Кількість занять інваріантної складової повністю відповідає вимогам наказу. Види діяльності плануються за освітніми напрямками: «Особистість дитини», «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі», «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі», «Дитина в природному довкіллі», «Гра дитини», «Дитина в соціумі», «Мовлення дитини», «Дитина у світі мистецтва». Реалізація програми передбачає врахування принципу інтеграції освітніх напрямів у відповідності з віковими можливостями і особливостями вихованців.

Розподіл занять на тиждень на дитину у групах на 2023/2024 навчальний рік

Види діяльності за освітніми лініями	Кількість занять на тиждень за віковими групами			
	<i>перша молодша (від 2 до 3 років)</i>	<i>друга молодша (від 3 до 4 років)</i>	<i>серед ня (від 4 до 5 років)</i>	<i>стар ша (від 5 до 6 років)</i>

Ознайомлення із соціумом	1	2	2	3
Ознайомлення з природним довкіллям	1	1	1	2
Художньо-продуктивна діяльність (музична, образотворча, театральна тощо)	4	4	5	5
Сенсорний розвиток	2	-	-	-
Логіко-математичний розвиток	-	1	1	2
Розвиток мовлення і культура мовленнєвого спілкування	2	3	3	3
Здоров'я та фізичний розвиток*	2	3	3	3
Загальна кількість занять на тиждень	10	11	12	15
Додаткові освітні послуги на вибір батьків	-	3	4	5
Максимальна кількість занять на тиждень	10	11	12	20
Максимально допустиме навчальне навантаження на тиждень на дитину (в астрономічних годинах)**	1,4	2,7	4,0	8,3

Навчальне навантаження: тривалість проведення занять — спеціально організованих форм освітнього процесу, що відповідають віковим можливостям вихованців згідно санітарного законодавства.

Безпосередньо освітня діяльність в групах планується як в першій так і в другій половині дня відповідно до розкладу занять на тиждень. Весь освітній процес організується диференційовано з урахуванням віку і індивідуальних особливостей дітей.

4. Форма планування роботи з дітьми

При організації роботи ТЗДОЯС №5 «Фіалка» всі працівники керуються планом роботи закладу на 2023-2024 навчальний рік, який розглядається на педагогічній раді та схвалюється нею, затверджується керівником закладу.

Форма планування освітньої діяльності - за освітніми напрямками (Базовий компонент дошкільної освіти України).

У закладі дошкільної освіти «Фіалка» планування та організація життєдіяльності здійснюється за режимними моментами з урахуванням освітніх напрямів розвитку, які базуються на інтегрованому підході до організації життєдіяльності дітей, що забезпечує змістовну цілісність, системність, послідовність, ускладнення та повторення програмного матеріалу.

Тип заняття обирає вихователь відповідно до теми та мети.

Рівномірно розподіляються види активності за основними видами діяльності протягом дня в залежності від бажань та інтересу дітей. Крім спеціально організованої навчально-виховної зайнятості передбачається самостійна діяльність дітей: ігри (дидактичні, сюжетно-рольові, рухливі, театралізовані, ігри з піском та водою та ін.); спостереження; пошуково-дослідницька діяльність; самостійна художня діяльність тощо. Згідно з планом вихователя здійснюється індивідуальна робота з дітьми.

Фізичне виховання дітей передбачає проведення:

- ранкової гімнастики;
- гімнастики пробудження;
- занять фізичною культурою;
- рухливих ігор та ігор спортивного характеру;
- загартування;
- фізкультурних хвилинок під час занять;

- фізкультурних пауз між заняттями;
- фізкультурних комплексів під час денної прогулянки (пішохідний перехід);
- оздоровчих заходів з використанням арт-терапевтичних технологій.

Організоване навчання у формі фізкультурних занять проводиться з трьохрічного віку. Тривалість занять для дітей наступна:

- від 3 до 4 років — до 20 хвилин
- від 4 до 5 років – 20-25 хвилин;
- від 5 до 6 років – 25-30 хвилин.

Вихователі планують роботу з дітьми використовуючи 2 види плану: перспективний та календарний. Кожна група планує роботу з дітьми враховуючи їх вікові особливості та завдання програми «Українське дошкілля».

Музичний керівник планує роботу за перспективно-календарним планом, в якому містяться дата, вид заняття, види музичної діяльності на занятті, етапи вивчення музичного репертуару.

Інструктор з фізкультури планує роботу за перспективним та календарним планом.

Музичний керівник та інструктор з фізкультури складають перспективні плани свят та розваг на рік, які затверджуються директором закладу.

Перспективні плани роботи з дітьми погоджується вихователем-методистом кожного місяця.

5. Планування роботи з батьками

Питання взаємодії ЗДО і сім'ї знаходиться в полі зору учасників освітнього процесу. Виходячи з позиції, що родина і ЗДО, виконуючи специфічні виховні функції, не можуть замінити один одного і мають взаємодіяти задля повноцінного розвитку дитини-дошкільника, визначені такі аспекти окресленої проблеми:

- етико-педагогічні вимоги до взаємин із дітьми та їхніми батьками;
- умови для спільної роботи сім'ї і педагогічного колективу ЗДО у формуванні моральних якостей особистості дитини;
- зміст і методи педагогічної освіти батьків;
- співробітництво вихователів дошкільного закладу із сім'єю щодо виховання дошкільників у дусі миру;
- педагогічні умови ефективної взаємодії ЗДО і сім'ї щодо формування у дітей культури здорового способу життя для збереження і укріплення здоров'я;
- особливості взаємодії з батьками дітей раннього віку.

Розуміння того, що саме в сім'ї закладається фундамент повноцінного фізичного і психічного розвитку дитини, спонукає дошкільний заклад до пильного вивчення запитів, потреб і вимог сучасної сім'ї, тобто, до тісної взаємодії ЗДО і родини.

В основу взаємодії сучасного закладу і сім'ї покладається співробітництво. Ініціаторами його встановлення виступає ЗДО, оскільки педагоги професійно підготовлені до освітньої роботи.

Вирішуючи питання педагогізації батьків, слід акцентувати увагу на:

- дитину, як найбільшу цінність, яка виховується відповідно до сімейних традицій;
- батьків (сім'я, родина) – найбільша моральна цінність, оберіг моралі й духовності;
- педагога – професіонала, партнера, який створює дух творчості, спрямовує взаємодію, вчить мистецтву життя, життєвої компетентності.

Щоб найкраще, найвідповідальніше підійти до виховання дитини, батьки разом з вихователями повинні збудувати свої стосунки на принципах взаємної поваги, розуміння важливості один одного і усвідомлення того, що таке партнерство матиме довготривалий вплив, на користь усіх.

Пріоритетні напрямки роботи з батьками:

- всебічне вивчення становища, статусу родини та моделі взаємодії з ними для здійснення диференційованого підходу;
- залучення батьків до співпраці у створенні належних умов для життєдіяльності та розвитку дітей;
- сприяння підвищенню психологічної та педагогічної компетентності батьків щодо розуміння закономірностей розвитку дитини, а також питань навчання і виховання дошкільнят;
- залучення батьків до активної участі в заходах, що проводяться в закладі, формування в них відчуття приналежності до колективу дитячого садка як однодумців і спільників;
- формування усвідомленого розуміння батьками своєї відповідальності за максимальне забезпечення дитині повноцінного життя в майбутньому.

Удосконалювати роботу з батьками - це у разі необхідності вносити зміни, які збагачують зміст і форми роботи, покращують різні її показники, роблять більш доцільною, сучасною, гнучкою. Процес удосконалення - довготривалий та безперервний.

РОЗДІЛ 10.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

1. Гурткова робота.

Для розвитку і збагачення дитячого мовлення через художнє слово і драматизацію, щосереді, для дітей старшої групи в ЗДО функціонує гурток «Грайлики -читайлики» за варіативною частиною Базового компонента. Для повноцінного та своєчасного розвитку дитини, збагаченню її інтелектуальної вольової, емоційної, моральної та соціальної сфер у процесі оволодіння основами іншомовного спілкування діти відвідують гурток англійської мови.

Для сприяння індивідуальному становленню особистості у процесі власної мистецько-практичної діяльності в ЗДО функціонує хореографічний гурток ,

гурток «Малі дослідники» діяльність якого сприяє формуванню у дітей пізнавального інтересу, розвиває спостережливість, розумову діяльність.

2. Використання інноваційних методик та технологій

Нинішня державна політика у сфері освіти в Україні спрямована на реформування галузі. Це вимога часу. Тож кардинально змінюється філософія освіти. Вона орієнтується на потреби XXI століття, і її тенденції відповідають інтересам розвитку людини. Це виразно відобразилося у програмному документі – «Базовому компоненті дошкільної освіти», який поставив за мету «озброїти дитину не тільки системою галузевих знань, скільки наукою життя».

У 2023-2024 навчальному році ТЗДОЯС №5 «Фіалка» продовжують впровадження інноваційних технологій в освітній процес. Роботу з цього питання регламентує план роботи, який реалізовує завдання з питання вивчення та впровадження інноваційних методик та технологій в роботу з дітьми.

У поточному навчальному році заклад буде працювати над вивченням та впровадженням таких інноваційних методик та технологій:

№ п/п	Інноваційні педагогічні технології	ППП педагога, вікова група
1	Технологія фізичного виховання дітей М.Єфименка (“Театр фізичного розвитку та оздоровлення дітей”)	старша №2
2	Коректурні таблиці Н. Гавриш	I молодша №1
3	Логічні блоки Дьенеша	I молодша №2
4	Кольорові палички Кюїзенера	середня №2
5	Технологія розвитку творчої особистості Г.Альтшуллера. Теорія розв’язання винахідницьких завдань	II молодша №2
6	Коректурні таблиці Н. Гавриш	II молодша №1

7	Розвиваючі ігри Нікітіних: кубики, гра типу „Танграм”	молодша №2
8	Ейдетика в розвитку мовлення дошкільнят	старша №1

РОЗДІЛ 11.

МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ НАДАНИХ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

Моніторинг в закладі дошкільної освіти проводиться відповідно до: Закону України «Про освіту», Закону України «Про дошкільну освіту», Порядку проведення моніторингу якості освіти та розробленого Положення про внутрішню систему забезпечення якості освіти в закладі дошкільної освіти №5.

Для організації та проведення моніторингу досягнень дітей дошкільного віку використовується посібник «Моніторинг досягнень дітей дошкільного віку згідно з Базовим компонентом дошкільної освіти: методичний посібник/за заг.ред. Н.М.Шаповал, О.М.Кулик,Т.В.Киричук,- Тернопіль: Мандрівець, 2021.-184с. та Шкала оцінювання якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти ECERS -3.

Основні методи проведення дослідження під час моніторингу:

опитування (анкетування, інтерв'ювання), тестування, спостереження за освітнім процесом та освітньою діяльністю у закладах освіти, фокус-група, аналіз документації закладу освіти, аналіз статистичних даних про стан системи освіти за встановленими формами звітності, інші методи, визначені у Програмі.

За результатами здійснення моніторингових процедур педагоги планують корекційну діяльність з дітьми раннього та дошкільного віку, а також індивідуальну роботу.

ЗДО здійснює планування методичної роботи також з урахуванням цих результатів.

У 2023-2024 навчальному році у закладі буде здійснюватись моніторинг життєвої компетентності дітей раннього та дошкільного віку за різними формами дослідження:

- оцінювання рівня розвитку дітей раннього віку за допомогою карток нервово-психічного розвитку;
- моніторинг основних компетенцій дітей дошкільного віку за Програмою «».

Мета моніторингу — виявлення ступеня відповідності результатів діяльності ТЗДОЯС№5 «Фіалка» стандартам і вимогам дошкільної освіти.

Завдання моніторингу :

- безперервно спостерігати за динамікою розвитку ЗДО, своєчасно виявляти зміни і ті фактори, які викликають ці зміни;
- здійснювати тактичне і стратегічне прогнозування розвитку найважливіших процесів у закладі дошкільної освіти;
- підвищувати мотивацію співробітників в галузі забезпечення якості освітніх послуг.

№ п/п	Заходи	Мета	Термін виконання
	Педагогічна діагностика (обстеження) особливості розвитку дітей	Вивчення рівня розвитку дітей за освітніми лініями.	Жовтень
		Виявлення рівня реалізації завдань програми.	II половина квітня
		Визначення рівня шкільної зрілості в старших групах.	
2.	Проведення підсумкових занять, індивідуальних бесід з дошкільниками	Визначення рівня розвитку дітей, їх обізнаності	1 раз на квартал
3.	Аналіз планів	Виявлення стану виконання	щотижнево

	освітньої роботи з дітьми	державних вимог дошкільної освіти	
4.	Анкетування, тестування педагогів, батьків	Отримання різноманітного емпіричного матеріалу про необхідні аспекти діяльності педагогів, батьків	за потребою, протягом року
5.	Педагогічна діагностика професійної діяльності педагогів	Визначення рівня професійної компетентності педагогів	вересень, квітень
6.	Моніторинг стану захворюваності дітей та відвідування ЗДО	Визначення індексу здоров'я дошкільників	1 раз на місяць, 1 раз на квартал
7.	Моніторинг фізичного розвитку дітей	Виявлення ефективності розвитку фізичних якостей дітей	вересень, квітень
8.	Педагогічний аналіз діяльності ЗДО за навчальний рік	Виявлення недоліків та прогнозування вирішення проблем	травень, серпень

1. Основні політики забезпечення якості освітньої діяльності та якості освіти в ЗДО

Основними політиками забезпечення якості освітньої діяльності та якості освіти в ЗДО є:

- забезпечення публічної інформації про діяльність закладу освіти (ст. 30 Закону України «Про освіту»);
- дотримання принципів академічної доброчесності у діяльності педагогічних працівників (ст. 42 Закону України «Про освіту»);
- запобігання та протидія булінгу (цькуванню);

- створення умов щодо професійного зростання педагогічних працівників (постанова Кабінету Міністрів України від 21.08.2019 № 800 «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників (зі змінами).

2. Основні процедури вивчення якості освітньої діяльності в ЗДО

Основними процедурами вивчення якості освітньої діяльності в ЗДО визначено:

- відстеження рівня розвитку дітей старшого дошкільного віку відповідно до вимог Базового компонента дошкільної освіти;
- внутрішній моніторинг якості освіти;
- самооцінювання освітньої діяльності.

Відстеження рівня розвитку дітей старшого дошкільного віку здійснюється відповідно до вимог Базового компонента дошкільної освіти. У якості інструментарію використовуються карти спостереження.

Для забезпечення об'єктивності та достовірності даних важливо дотримуватись принципів академічної доброчесності, у тому числі справедливого оцінювання.

Внутрішній моніторинг якості освіти здійснюється відповідно до статті 48 Закону України «Про освіту», наказу Міністерства освіти і науки України від 16.01.2020 № 54 «Про затвердження Порядку проведення моніторингу якості освіти». Для проведення внутрішнього моніторингу розробляється відповідна програма.

Самооцінювання освітньої діяльності включає:

- самооцінку показників освітньої діяльності та управлінських процесів у ЗДО;
- оцінювання педагогічними працівниками своєї діяльності.

3. Очікувані результати щодо реалізації системи внутрішнього забезпечення якості освіти

1. Отримання об'єктивних даних про якість освітньої діяльності та управлінських процесів у ЗДО.

2. Підвищення якості освіти в ЗДО на основі прийняття ефективних управлінських рішень.

3. Створення атмосфери довіри до ЗДО серед педагогічних працівників та батьків вихованців.